

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.
Amen.

MAGYAR PÆDAGÓGIAI TÁRSASÁG.

Vitaülések 1921 október 15-én, november 12-én, 26-án és
december 17-én.

A tanítóképző-intézetek új szervezetének és tantervének megvitatása.

Fináczy Ernő elnöklete alatt jelen voltak: Asztalos Miklós, Avar Gyula, Bardócz Pál, Bánóczy József, Bíró Imre, Bitter Ilés, Bozóky Endre, Böngérfi János, Danilovics Kálmán, Deák Lajos, Dékány Mihály, Endrei Gerzson, Éltés Mátyás jegyző, Fekete József, Frank Antal, Geőcze Sarolta, Goldziher Károly, Gregus Pál, Gyulai Ágost, Hidasi Sándor, Imre Sándor, Jávor Albert, Juba Adolf, Keleti Gyula, Kemény Ferenc, Kenyeres Elemér, Keszler Károly, Kirchner Béláné, Kispartai János, Kocsis Sándor, Kornis Gyula, Kovács János, Köveskúti Jenő, Kőrösi Henrik, Lajos Mária, Lóky Béla, Lux Gyula, Madzsar Imre, Margitai József, Mártonffy Károly, Máthé József, Mátrai János, Mesterházy Jenő, Molnár Oszkár, Mosdóssy Imre, Nagy J. Béla, Nagy Zsigmond, Pinkert Zsigmond, Prochaska Ferenc, Quint József, Quint Józsefné, Radák Olga, Rátz László, Répay Dániel, Richter Aladár, Scherer Sándor, Schneller István, Sebestyénné Stetina Ilona, Suppán Vilmos, Szarka Lajos, Szenes Adolf, Székely Károly, Sztankó Béla, Tanfi Iván, Teveli Mihály, Urhegyi Alajos, Váradi József, Weszely Ödön, Zelenka Frigyes, Zsengeri Samu és mások.

Október 15.

I. *Fináczy Ernő* elnök *Reformkísérletek* című értekezésével megnyitja az ülést. (Megjelent a *Magyar Paedagogianak* 1921. évi, XXX. évfolyamában a 113—114. lapon.)

II. Az elnök előadja, hogy 1920 október 16-i megnyitójában már elmondotta észrevételeit a hat évfolyamúvá fejlesztett tanítóképzőről. Azóta megjelent az egész tantervjavaslat s a vallás- és közoktatásügyi miniszter Társaságunknak is megküldötte véleménynyilvánítás végett. Az elnök Weszely Ödön egyetemi tanárt, a tanítóképzésnek alapos ismerőjét kérte fel a tantervjavaslatnak méltató és bíráló ismertetésére. Felkéri tehát Weszely Ödönt, hogy mutassa be a tantervjavaslatról írt előadói jelentését.

III. *Weszely Ödön* felolvassa *A tanítóképző-intézetek új tanterve* című tanulmányát. (Megjelent a *Magyar Pædagogjának* ez idei évfolyamában az 1—14. lapon.)

IV. Az *elnök* köszönetet mond az előadónak nagy fáradsággal készült, tanulságos munkálatáért és a vitát megnyitottnak nyilvánítja.

V. *Kovács János* a következőkben szól hozzá a kérdéshez: A magyar tanítók képzettsége eddig is a kellő színvonalon állott. Hogy népiskoláink működésének eredménye hiányos, annak okát nem ebben kell keresnünk, hanem abban, hogy tanítóinktól lehetetlenséget követelünk. Iskoláinknak több mint fele osztatlan iskola, a többiből is csak igen kis hányadrész teljesen osztott. Lehetetlen követelés az, hogy egyetlen ember egyszerre hat osztályt tanítson, rendszeresen és sikeresen, még ha csupa Pestalozzikból állana is tanítói karunk. Erre a lehetetlenségre nem lehetett a tanítójelölteket kiképezni négy év alatt, de nem lehet hat, sőt nyolc év alatt sem. Ne tereljük a kérdést hamis vágányra, mert akkor továbbra is megmarad a baj. Ha elérjük azt, hogy — kivételes eseteket nem tekintve — iskoláink osztottak legyenek, akkor az eddigi keretekben képzett tanítói karral is számíthatunk a kielégítő sikerre. Legfeljebb annyit fogad el, hogy a négy évfolyam elvégzése után ne engedjük a fiatal kezdőt azonnal egy nehéz feladat önálló megoldására, hanem tartsuk vissza az anyaintézet mellett a pedagógiai gyakorlat megszerzésére.

VI. *Urhegyi Alajos* felszólalása kétirányú volt: Szólt a hat osztályra emelés mellett. A tanítónak hivatásához két igen fontos kellékre van szüksége, ú. m. tárgyi tudásra és a módszer ismeretére. E kettő egymást támogatja s egymás nélkül elképzelhetetlen. Ha a tanítónak tárgyi ismerete ingadozó, bármilyen módszeres érzéke és tudása legyen is, tárgyi tudásának bizonytalansága erősen befolyásolja. A tanítónak minden népiskolai tantárgyat tudnia kell, tehát egyetemes tudásának kell lennie, s minél nagyobb a tárgyi tudása, annál jobban képes a módszer segítségével a tanítandó tételt a gyermekek előtt a legkülönbözőbb oldalról megvilágítani. A továbbiakban szembehelyezkedik az előadónak azon véleményével, mely helyteleníti, hogy a tanítóképzők részére készült új tanterv nincs tekintettel a tanulóknak megelőző ismereteire s minden tantárgyat elülről kezd. A felszólaló ezt inkább előnynek tekinti, mert így az ismereteknek közlése nem helyezkedik akárhányszor bizonytalan alapra, hanem koncentrikusan fejleszti a tanulók ismereteit. Példákkal mutat rá, hogy az egyes tantárgyakból mit nyújt a népiskola, a középiskola s a főiskola, s így ugyanazon tantárgynak ugyanazon anyagából fokozatosan hogyan tesz szert a tanuló mindig több és tágabb körű ismeretre.

VII. *Bozóky Endre* indítványára kimondja a Társaság, hogy a kérdéshez való hozzászólásokat írásban is be lehet küldeni.

November 12.

I. Az *elnök* üdvözlí a megjelenteket, az ülést megnyitja, s mivel ő maga is részt kíván venni a vitában, felkéri Gyulai Agost titkárt az elnöklésnek átvételére.

II. *Fínáczy Ernő* felszólalását I. a folyóiratnak ez évi 1—2. számában a 14—19. lapon.

(Az elnöki széklet ismét Fináczy Ernő foglalja el.)

III. *Quint József*: Az elnök úr állásfoglalása megkönnyíti hozzá-
szólásomat. A mult gyűlésen elhangzottak után ez a felszólalás felemelő
hatással volt reám. Látom, hogy az igazi pedagógus nem akarja erő-
szakkal lenyomni a tanítók szellemi színvonalát, hanem emelni akarja,
mint mi. Melegen üdvözlöm az elnök úr felszólalását, mert a tanítókép-
zés kereteinek kibővítése mellett foglalt benne állást.

A mai tanítóképzésnek gyengéje: 1. Hogy a jelölteknek 15—18
éves korukban kell lélektant, neveléstant és tanítástant tanulniok, pedig
ahhoz már általános műveltség és lelki érettség szükséges. 2. Még ennél
is nagyobb hiba, hogy 18 éves ifjaknak és leányoknak, még mielőtt a
nevelésük be volna fejezve, meg kell kezdeniök a népnevelés munkáját.
3. A tanítóképző tanterve zsúfolt. Sok a tárgy, nagy az óraszám. Sok az
anyag, a tanulók nem tudják megemészteni.

A bajnak orvoslását a tantervnek teheről való mentesítésével
akartuk megkezdeni, de nem tudtunk elhagyni egyetlen tárgyat sem.
Mégkíséreltük az anyagnak átcsoportosítását is, de csakhamar meggyő-
ződünk róla, hogy több az az anyag, amit még fel kell venni, mint az,
amit el lehet hagyni. Kénytelenek voltunk tehát a kereteknek kibővíté-
sével segíteni a bajokon.

Úgy gondolom, a 20 éves ifjút és leányt kibocsáthatjuk az életbe,
rábizhatjuk saját nevelésének befejezését és a nép nevelését is. Hat év
pedig elegendő arra, hogy állandó műveltséget és szakképzést adjunk
a tanítónak. Ezért kértük a tanítóképzés kereteinek lehetőleg hat év-
folyamra való kibővítését. Weszely tanár úr ennek a hatév-folyamú képző-
nek a tantervét bírálta a mult gyűlésen. Sok megállapítását elfogadom,
sokat nem. De nem foglalkozom a tantervvel, mert az előadó nincs itt.
Csak a hat év-folyamnak az iskolai szervezetbe való beilleszkedéséről
kívánok röviden szólni.

Ha elgondoljuk a fontosabb eseteket, melyek szerint a tanítóképző
az alsóbb iskolákra épülhet:

1.	népisk.	6 oszt.	+	ism. isk.	3 oszt.	+	képző	5 oszt.	
2.	"	4	"	+ polg. isk.	4	"	+	" 6 "	
3.	"	4	"	+	"	" 6	"	+	" 4 "
4.	"	4	"	+	középisik.	8	"	+	" 2 "

akkor láthatjuk, hogy az 1. és a 3. eset nem valósítható meg, mert nincs
rendesen kiépített ismétlő, helyesebben továbbképző iskolánk, sem
elegendő hatosztályú polgári iskolánk. A 4. eset pedig azért nem felel
meg, mert mai középisikolánk nem alkalmas a tanítói pályára való elő-
készítésre, s a kétéves tanítóképző rövid a tanítói pályára való ráne-
velésre.

A 2. eset mellett foglaltunk állást és a hatosztályú tanítóképzőt
egytagozatúnak gondoltuk el. Igaz, hogy két csonka iskolára épülne a
tanítóképző: a hatosztályú népiskolának és a hat-, illetőleg nyolcosztályú
középisikolának IV. osztályára. Ez nem tökéletes megoldás, de sem nem
rosszabb, sem nem jobb, mint a többi középfokú szakiskolánknak az
egész tanügyi szervezetébe való beleilleszkedése.

Nehezebb feladat a hatosztályú képzőt a főiskolákhoz hozzákap-
csolni. Mondjuk, az egyetem bizonyos válogatással felveszi a tanítókat
és továbbképezi őket tanárokká, ekkor a tanítójelölt a középisikolai tanu-

lóval szemben két évet veszítene. De ha elengedik neki a gyakorlati évet — ezt pedig elengedhetik — már csak egy évet veszít. Egy évet pedig megér az, hogy 15 éves koráig falujában olcsón nevelkedhett, a tanítóképzőben ingyen tanulhatott és közben, 20 éves korában, oklevelet is kapott.

Nehezebb a tanítóképzőnek a polgári iskolai tanárképző főiskolával való egyeztetése. El lehetne képzelni a következő eseteket:

1. Tanítóképző 6 év + 2 év tanárképző. (Mélyebb előképzettség, több szakcsoportú rövidebb szakképzés.)

2. A tanítóképzőnek alsó tagozata 5 év + 1 év a tanítóképzőnek felső tagozata vagy 3 év tanárképző.

3. A tanítóképzőnek alsó tagozata 4 év + 2 év a tanítóképzőnek felső tagozata vagy 3 év tanárképző.

Fináczy tanár úr a 3. esetet javasolja, de rámutat azokra a nehézségekre, melyek a pedagógiai anyag elosztásában felmerülnek. Félek, hogy az alsó tagozat anyagát is nagyon nehéz lesz majd beosztani. De mindezek olyan nehézségek, amelyekkel majd csak megbirkózunk. A lényeg az, hogy bővítsék ki a kereteket.

Valaki azt is mondta: látszik, hogy ezt a tantervet tanárok csinálták. Jó tantervet csakis azok a tanárok csinálhatnak, akik csakugyan tanítanak abban az iskolában, amelynek készül a tanterv. Azt megengedem, hogy nem a tanáregyesület a legjobb munkaközösség tantervek készítésére, mert annak összetétele gyűlésről-gyűlésre változik és néha fontos kérdések eldöntése esetlegességektől függ. Az sem lehetetlen, hogy nem pedagógiai érdekek is belevegyülnek egyes kérdések eldöntésébe, de mindez nem szól a tanárok ellen.

IV. *Molnár Oszkár* úgy látja, hogy a Társaság tagjai közt számosan vannak, kik ellenségei a tanítóképzés kiterjesztésének. Ezért felszólalásának első részében röviden ismertetni kívánja azokat a főbb okokat, melyek a Tanítóképző-intézeti Tanárok Országos Egyesületét arra készítették, hogy a képzésnek hat évre való felemelését sürgesse; második részében pedig Weszely tanár úr kritikájára óhajt néhány észrevételt tenni.

A képzés kiterjesztésének okai különböző természetűek és értékűek. Az egyikre, a szellemi és fizikai túlterhelésre Quint igazgató úr már rámutatott. Elegendő egy napot tölteni bármelyik tanítóképzőben, hogy meggyőződjünk róla, hogy ez intézetekben hajszólok munka folyik. A tanulóifjúság roskadozik a megtanulni és elvégezni valók roppant súlya alatt. A túlterhelésről éles képet nyújtanak a képesítő vizsgálatok, melyekről a tanár és a tanítvány egyformán kimerülve, idegesen és bosszúsán távozik. És ez az állapot a jövőben csak rosszabbodni fog. A fejlődés ugyanis a kultuszkormányt a jövőben is arra fogja kényszeríteni, hogy a tanítás anyagát új részletek, sőt új tárgyak beiktatásával növelje. A már meglévő bajon, amely a jövőben mindinkább fokozódni fog, csak úgy lehet segíteni, hogy a tanulnivalók nagy tömegét a jelenleginél több évre osztjuk el.

Nem kevésbé parancsolja a tanítóképzés kiterjesztését a tanítói hivatás természete. A tanítással foglalkozók munkája általában nem részesül helyes megtűlésben és értékelésben. A tanítást nem exakt törvények szabályozzák, hol okok felidézése és kvantitatív adagolása föltétlenül bizonyossággal létrehozva a kívánt okozatot. A tanítás pszichológiai

feltételektől meghatározott munka, tehát küzdenie kell mindazokkal az akadályokkal, melyeket a szubjektív világ gördít eléje. Az, hogy a tanítónak rendkívül nehézze teszi feladatát. Ily nehéz szerep betöltésére csak hosszabb képzés tehet alkalmassá. E képzésben nem a tanítás a lényegesebb, hanem a nevelés. A nevelés pedig köztudomás szerint nehezebb és lassúbb munka, mint a tanítás, következésképp hosszabb időt követel. Íme, másik ok a tanítóképzés éveinek felemelésére! Ez emelés az intézetekből kilépő tanítók és tanítónék kora szempontjából is szükséges. 18 éves korában még senkinek sincs kiforrott tudása s ami a fő, megállapodott erkölcsi jelleme. Nagyon különös, hogy jelenleg olyanoktól várják a jellemnevelést, akik koruknál fogva maguk is nevelésre szorulnak és éppen ez utolsó döntő hatások elmaradását örökre megsínylik!

A tanítóképzőnek szakiskolai mivolta is parancsolóan követeli a képzés éveinek kiterjesztését. Ugyanis a neveléstudomány az utóbbi évtizedekben sokat fejlődött. Tanítóképzésünk e fejlődéssel nem tartott lépést, tanítóink szakképzése tehát elmaradt. A pedagógiai tanulmányoknak mostani elrendezése hibás, a felvett anyag pedig elégtelen. Oly részek hiányoznak, melyek a tanítói szakműveltségnek elmaradhatatlan elemei és ma már a neveléstudománynak integráns részei. Ezek felvétele a mostani szűk keretek közt lehetetlen. De tovább mehetünk és felvethetjük azt a kérdést: egyáltalában lehet-e pedagógiai tárgyakat 16--18 éves korban tanítani? A pedagógiai szakképzésnek meddősége nagyrészt a tanulóknak fiatalságában találja magyarázatát. A pszichológia tanulmányozása feltételezi az introspekcziót, amde a 16 éves kor erre még nem képes. A többi tárgyaknak elvont természete is érettebb elmét és több elmélyedést kíván. Bármily szemléletesen tanítjuk is a didaktikai elveket, bármennyire iparkodunk is a tanulóknak aktivitásához folyamodni, sajnosan látjuk, hogy a 17 éves ifjú vagy leány ezeket nem kíséri igazi érdeklődéssel. Jobb eredményt e téren csak legalább két évi korbeltől várni.

Akit az itt elősorolt érvek nem győztek meg annak szükségességéről, hogy a tanítóképzés éveit legalább hat évre kell emelni, az vessen egy pillantást a német tanítóképzésre. Németországban a tanítóképzés ideje általánosan hat év. Szászországban meg éppen hét évre emelték 1915 óta a férfiképzőkben a képzés idejét. Németország tanügyi intézmények terén vezető állam és minékünk ennek a példáját kell követnünk. A pedagógiaiilag elmaradt Olasz- és Franciaország nem lehet mintaképünk!

Weszely tanár úr mélyenjáró bírálatából a felszólaló sokat tanult, és néhány észrevételét elfogadja. Egyik-másik tárgy csakugyan nagy anyagot ölel fel, s ez újabb túlterhelést fog okozni. Vannak azonban a bírálatnak oly részletei is, amelyekkel nem ért egyet. Szerinte a bírálatnak szélesebb alapon kellett volna felépülnie. Ha a bíráló a tantervjavaslatot összehasonlította volna a jelenlegi tantervvel és más intézmények tantervével, mindenestre elnézőbb megállapításokra jutott volna. A bírálat pl. úgy tünteti fel a dolgot, hogy a célok megállapítása csak ebben a javaslatban harmóniátlan és csak itt jár a fellegekben. Pedig többé-kevésbé hibája ez minden tantervnek.

A tanítóképzői tantervkészítésnek van egy olyan problémája, mely más iskolával kapcsolatban nem fordul elő. E probléma a közismereti és a pedagógiai tárgyaknak egymáshoz való viszonya. A bírálatnak egyik

hiánya, hogy ennek a kérdésnek taglalásába nem bocsátkozik bele. Mondja ugyan, hogy a tárgyi tudás egyes disciplinákból sok. Sok a matematika, a természetrajz, az irodalmi olvasmányi anyag. Arra a kérdésre azonban nem ad határozott feleletet, hogy a közműveltségi tárgyak elnyújtotta ismerettel arányban állónak látja-e a javaslatban a pedagógiai elméleti és gyakorlati ismeretet vagy sem. Mert az a helyes tanítóképzés, ahol a közműveltségi és a pedagógiai képzés kellő arányban van egymással.

A bíráló a tantervjavaslatnak szerves hibájául tüntette fel, hogy a hatéves tanítóképző nem kapcsolódik bele közművelődésünknek egészébe, nincs tekintettel a polgári iskolai tanárképző főiskolára. Ha ez a hiba valóban megvolna is, akkor sem a tantervjavaslat hibája. A hiba abban van, hogy hazánkban nincs tudatos tanügyi politikája. «Nem volt — s ma sincs — egységes, a művelődési tevékenység minden ágára kiterjedő, átfogó, egységes kultúrprogrammunk» — mondja Kornis Gyula. (*Kulturpolitikánk irányelvei*. Bpest, 1921. 4. l.) Mivel pedig a legutóbbi ötven év alatt nem sikerült ilyet alkotnunk, nem remélhető, hogy a legközelebbi 5—10 esztendőben készíteni fogunk ilyet. Ámde az idő sürget s a tanítóképzés reformjával sem várhatunk az időknél oly végtelenig, amíg elkészülnek azok a nagy keretek, ahol majd minden iskolafaj szervesen összefügg a többivel. Minekünk még évtizedekig meg kell elégednünk részleges iskolareformokkal. De a bíráló e ponton sötétben is lát; a hatéves tanítóképző beilleszthető közoktatásunknak jelenlegi rendszerébe. Aki polgári iskolai tanár akar lenni, az ne tegyen tanítói képesítővizsgálatot, hanem a IV. év elvégzése után kérje a főiskolára való felvételét. Egy nagy haszna az ilyen ambíciózus ifjúnak mindenesetre lesz. Nem fogja magát agyonúnni a főiskolán, mint ahogy unakozott a bíráló szerint a folytonosan ismétlődő tanítóképzőben, mert olyan tárgyakat is hallgathat, melyekkel a tanítóképzőnek alsó négy évfolyamában még nem találkozott.

A bíráló a pedagógiának egyetemi tanára s így különösebb súllyal esnek a látba a pedagógiai tárgyak kiválogatására és elrendezésére tett észrevételei. Súlyos kifogása, hogy nincs meg a szükséges koncentráció, sőt összefüggés sem. Ez a megállapítás nem egészen jogosult. A pedagógiai tárgyak elrendezését nem szabhatja meg pusztán a tudományos feldolgozás rendje. Fontos didaktikai érdekek és az ifjúság fejlődésménetéhez való alkalmazkodás elve követelik parancsoló jogaikat. Ezért kellett a logika tanítását egyidőben kezdeni a pszichológiával, a módszertant megkezdeni a didaktikának előzetes elvégzése nélkül, a pedológiát feltenni az V. évfolyamra a nevelés-, tanítás- és módszertan után. De ez a kérdés bővebb megvilágítást kíván. A tantervkészítők a pedagógiai tárgyak kiválogatása és elrendezése alkalmával a kérdést a következőképp vetették fel: melyek azok a pedagógiai ismeretek, melyek a tanítói hivatás kifogástalan betöltéséhez szükségesek? Mivel a tanító tevékenysége kettős: nevel és tanít, jártasnak kell lennie a nevelés-, tanítás- és módszertanban. Ezek adják szaktudásának gerincét. Ámde e tárgyak anthropológiai, pszichológiai, ethikai és pedológiai megalapozás nélkül a levegőben lógnak. Valamint az is igaz, hogy a történeti fejlődés tanulmányozása és a mai állapotok feltüntetése nélkül ismeretük nem tudatos és fejlődésre képes. Ebből következik, hogy a tanítóképzőben tanítandó pedagógiai tárgyak minimuma a következő: anthropológia, pszichológia, logika, ethika, pedológia, nevelés-, tanítás- és módszer-

tan, neveléstörténet, oktatásügyi szervezet. A tárgyaknak ily egymásutánban való elhelyezése, ami kb. megfelelne a tudományos feldolgozás rendjének, csak bizonyos engedményekkel lehetséges. Figyelembe kell ugyanis venni, hogy a pedagógiai kiképzésnek nemcsak elméleti, hanem gyakorlati része is van. A gyakorlati készség megszerzése pedig mindig hosszabb időt kíván, mint az elmélet, ezért a tanítási gyakorlatokat lehetőleg korán kell kezdeni. Amde e gyakorlatok elméleti tájékoztatást feltételeznek. Mindez megnehezíti a pedagógiai tárgyak elrendezését s a tudományos feldolgozás rendjétől való eltéréseket okoz. A tanítójelölteknek, éppen a tanítási gyakorlatok miatt, már elég korán szükségük van didaktikai és methodikai ismeretekre. Amde ezek viszont anthropológiai, pszichológiai, logikai és ethikai alapvetést kívánnak. Ezért van, hogy a pszichológiát, logikát és ethikát már a III. évfolyamban tanítani kell és a IV. évfolyamban rögtön elő kell venni a didaktikát és módszertant, mert ebben az évfolyamban már megkezdődik a gyakorlati kiképzés. Ez az oka annak is, hogy a pedológia felkerült az V. évfolyamba s nem megelőzi, hanem követi a szoros értelemben vett pedagógiát. Íme, így bontja meg a gyakorlati kiképzés a pedagógiai tárgyaknak a tudományos feldolgozás rendje szerint való elosztását.

Azt mondja továbbá a bíráló, hogy a pszichológia és a logika tanítását nem lehet egyszerre kezdeni. Eltérő természetű tudományok ezek és ha a logikának megadják a szükséges pszichológiai bevezetést, amint a tanterv kívánja is, ez nem ütköznék különösebb nehézségekbe. A logikát a tanulók, ha kellő számú példával illusztráljuk, könnyebben tanulják, mint a pszichológiát. Ha azonban mindenáron ragaszkodunk hozzá, hogy a lélektan előzze meg a gondolkodást, ezt könnyen elérhetjük oly módon, hogy e bevezető tárgyra szánt heti 2—2 órát összevonjuk és heti 4 órán tanítjuk a pszichológiát, amíg el nem végeztük s akkor folytatjuk a logikával és végezzük az ethikával. A tantervhez irandó utasításban, tudomásom szerint, ez ki is fejeződött volna. Hasonlóképpen nem szokatlan a neveléstörténetnek és a filozófiatörténetnek együttes tanítása. Bizonyosság erre a polgári iskolai tanárképző főiskola, ott az ilyen összevont tanításnak multja van. És a képzőművészeti főiskolának a napokban közzétett új tantervében is a filozófia és pedagógia történetének együttes tárgyalása van felvéve. A pedagógiai szeminárium kifogásolását felette csodálja a felszólaló. A pedagógiai írók magyarra fordított műveinek olvasása és magyarázata megadná azt a konkrét alapot, melyre a neveléstörténet építhető. Jelenleg a tanítónövendék a tankönyvíró véleményét kénytelen betanulni s a tanár kritikáját elfogadni, egyéni véleményt nem alkothat. Az ú. n. pedagógiai olvasókönyv nem segíthet a bajon, mert csak töredékeket közöl. Különbön ma már vitán felül áll, hogy a neveléstörténet tanulása csak úgy ér valamit, ha első kézből merít, tehát magához az íróhoz fordul.

V. Hozzászól még a kérdéshez *Kovács János*.

VI. Az elnök a következő ülés napirendjére tűzi ki a vita folytatását és berekeszti az ülést.

November 26.

I. Az elnök a megjelentek üdvözlése után megnyitja az ülést és felszólalása idejére Gyulai Ágostnak adja át az elnöki széket.

II. *Fináczy Ernő*nek második felszólalását I. folyóiratunknak előbbi számában a 14—19. lapon.

(Az elnöklést ismét Fináczy Ernő veszi át.)

III. *Kemény Ferenc* mint középiskolai, tehát a népoktatáson kívül álló ember óhajtja a kérdéshez hozzászólni. Ugy látja, hogy az évfolyamokról és tantervről való vitában elvész az ember: a tanító, az egyén. Társadalmi és közgazdasági vonatkozásainál fogva messzire vezetne annak a fejtegetése, milyen emberanyagból kerül ki a tanítótság. Ezúttal csak azt a két pontot óhajtja szóvá tenni, amely őt régóta foglalkoztatja és aggasztja: azt, hogy milyen életkorban kezdődik a tanítóképzés és milyenben a tanításnak gyakorlása.

A mai állapotot mindkét irányban visszásnak és veszedelmesnek látja. Tizennégy éves fejletlen korban a gyermek még nem tudhatja. vajjon rendelkezik-e azokkal a lelki, szellemi és testi tulajdonságokkal, amelyeket ez a terhes pálya megkövetel. Miért kívánjuk ezt a túlságos korai pályaválasztást a néptanítói hivatásra, amikor a polgári és középiskolai tanári pályára menők csak 18. életévükben döntenek!? S mitévő legyen az az ifjú, aki a képzőnek második vagy harmadik évfolyama után annak tudatára ébred, hogy a néptanítói pálya nem való neki? Ugyanilyen visszássággal találkozunk a végzettségben. A néptanítót 18—19 éves korában, tehát kiforratlan állapotban, amikor még maga is vezetésre, tanácsra szorulna, szabadítjuk rá az ifjúságra, holott a polgári iskolai tanár 21., a középiskolai 23. életévében kaphatja meg legkorábban oklevelét. A 19 éves tanító még nem alkalmas arra, hogy a falunak nevelője legyen és sikerrel apostolkodjék. A felszólaló nem tartja lehetetlennek, hogy a népoktatás ellen felmerült panaszok jó-részt ebben a két körülményben rejlenek. Bővebb tájékozódás kedvéért betekintett Kármánnak idevágó tanulmányába és Reinnak nagy kézikönyvébe. Amaz (I. *Pedagógiai dolgozatok*. II. köt. *Népoktatásunk szervezése és újabb törvényhozás szüksége*. 40. és köv. l.) megemlíti, hogy a felvétel eredetileg a fiúknál a 15., a leányoknál a 14. életév volt, de miután az állam lemondott a gyakorlati szigorlatról és a fiúk képzését is három évről négyre emelte, ezeknek felvételét is a 14. életévre tette, noha ő (Kármán) továbbra is a betöltött 15. évet ajánlja. Majd így folytatja (49. l.): «Annyi tény, hogy Európa összes államaiban a tanítóképzőbe lépő növendékek mind ezen koron túl vannak, többnyire 16—18 évesek.» Továbbá (53. l.): «A felvétel évének leszállítása semmiképp sem indokolható a tanfolyam meghosszabításával. Európa legtöbb államában, ahol kellően van gondoskodva az előkészítésről, a tanfolyam nem terjed túl három éven, sőt egyes államokban annál is kevesebb. Nálunk a soknyelvűsége való tekintettel négy év.» Végre az 50. l. a felvételt mindkét nemre a betöltött 15. évre, a képesítés elérését a 20. évre tenné. «Ez talán, úgymond, a helyes kor...» Íme néhány adat Rein *Handbuch*-jából: A felvételnek alsó korhatára a mindennapi iskolakötelezettség terjedelme szerint átlag a betöltött 16—17. életév legyen. Ausztriában a felvételt a betöltött 15. életévhez kötik, Svájcban a 15—16. évhez, Württembergben a 16. évhez. Svédországban csak olyan tanítókat alkalmaznak, akik 21. életévüket betöltötték.

A felső korhatár kitolása tekintetében a hatév folyamatos magyar tanítóképző haladást jelent. A felszólaló a felvételi korhatár kitolását a következő megoldással véli elérhetőnek. A tanítóképzők székhelyén ren-

desen polgári iskola is van s így egyben legalább a lehetősége megvan annak, hogy a tanítói pályára lépők hat polgári osztályt végezzenek s aztán lépjenek át a négyévfolyamos képzőbe. Az ilyen megoldásnak három előnye lenne: *a)* a pályaválasztás idejét két évvel kitolná, *b)* alkalmat adna a polgári iskolának teljes kifejlesztésére, *c)* a képzőknek most tervezett gyökeres átszervezését feleslegessé tenné, de a kiképzés idejét mégis négy évről hatra emelné. Ha ez nem volna keresztülvihető, életrevaló megoldásnak találja Fináczynek kéttagozatú tervezetét, amelyhez csak két megjegyzést fűz. Gondoskodni kellene arról, hogy *a)* az alsó tagozatot nem kielégítő eredménnyel végzettek más pályákra, illetőleg intézetekbe léphessenek; *b)* az alsó tagozatban szerzett tárgyi ismeretek, esetleg szemináriumai összefoglalások útján, a felső tagozatban is ébren tartassanak. Kéri a népoktatásüggyel foglalkozókat, hogy szóljanak hozzá az általa felvetett első és felső korhatár kérdéséhez.

IV. *Juba Adolf*: A tanítóképzők évfolyamainak négyről hatra való fölemelése kérdéséhez kétféle szempontból kívánok hozzászólni; általánosságban és orvosi szempontból. Általánosságban több fontos körülményre bátorodom a t. Társaság figyelmét felhívni. Mindenekelőtt mellette szól a képzőintézeti növendékek rettenetes túlterhelése, ezt azonban a képzésnek hat évre való kinyújtása sem szünteti meg. A három felső évfolyamban a heti órák száma mégis 32-t tesz ki. Hogy a hatodik órában tanítani és tanulni mit tesz, arról talán minékünk iskolaorvosoknak van legjobb fogalmunk, mert ekkor tanítjuk az egészségtant. A hatodik óra — bátran ki merem mondani — pedagógiai képtelenség. Ezt a 30—32-es óraszámot a szabályzat egyébként csak úgy tudja elérni, hogy számos tantárgyat (gyermektanulmányt, iskolai szervezettant, éneket és zenét, testgyakorlatot) a legfelsőbb évfolyamokban heti egy órában akar taníttatni, ez pedig szintén pedagógiai képtelenség. A túlterhelést tehát ez az új szabályzat sem fogja megszüntetni.

A másik figyelemreméltó dolog az, hogy a tanítóságot minden korú ifjúság tanítására kívánják továbbra is képesíteni: az elemi iskolai tanulókon kívül tanítania kell az ismétlő iskolában, vezetni kell neki az ifjúsági egyesületeket, amelyekre nagy feladat vár, kioktatni a népet a tűzoltásra, szervezni és vezetni a szövetkezeteket stb. Ehhez képest heti 36 óra tanítására köteles, az egyesületi működést számba nem véve. Úgy látszik, az a bahiedelem uralkodik még most is, hogy aki kis gyermekeket tud tanítani, az egyúttal képes a nagyok oktatására is, holott a középiskolák tapasztalata egészen mást mutat: nem egy tanár kifűnő az alsóbb osztályokban, de a felsőbbekben nem tud megfelelni és megfordítva. Az egyes egyéneknek ez a változó képessége nyilván megvan a tanítóokban is.

A harmadik, megszívlelést érdemlő körülmény a nőknek mind nagyobb térfoglalása a tanügy terén. Ennek a jelei már a háború előtt is mutatkoztak, a háború alatt pedig a nők térfoglalása magától értődően nagy lett, és félt, hogy a felnőtt férfi nemzedék nagymértékű megfogyása folytán még nagyobb lesz és egészen amerikai állapotok fognak minálunk is kifejlődni: a férfiakra nézve a tanítói pálya nem lesz többé kívánatos, mert nem eléggé jövedelmező. Megerősítésül hivatkozom a kopenhágai *Studiengesellschaft für die sozialen Folgen des Krieges* közleményeire, amelyek szerint Ausztria-Magyarországban 1913-ban 1048, 1919-ben pedig 1230 nő jutott 1000 férfira 18—45 éves korban, Németországban

1005 és 1180, Nagy-Britanniában 1078 és 1175, Franciaországban 1017 és 1230, végül Olaszországban 1109 és 1228. A sok, pártában maradó nő feltétlenül elhelyezést keres és biztosítani kívánja a jövőjét. A tanítói pálya kínálmozik nekik erre és kétségtelenül kiválóan alkalmasak is a kisebb gyermekek tanítására, a nemre való tekintet nélkül, úgyhogy a férfiakra csak a felnőttbb férfiifjúság tanítása maradna.

Mindezekből azt a következtetést vonom le, hogy voltaképen kétféle tanítóra és ennél fogva kétféle képzésre és képesítésre van szükség. Az egyikféle képzőkben főképen azokat képeznék, akik kiváló képességgel rendelkeznek a kicsinyek oktatására; ezek legnagyobb részben nők lennének. A másikféle képzőkben pedig az ismétlő iskolában, az ifjúsági egyesületekben, a közpályán való működésre hivatott tanítókat képeznék ki. Az elsők inkább az elemi ismeretek tanítására lennének hivatva, az utóbbiak inkább a gyakorlati ismeretek terjesztésére. Mindegyik tanítójelöltet abban a képzőben képeznék ki, amelynek iránya legjobban megfelelne egyéni képességeinek és hajlamainak; egyébként semmiféle különbség nem lenne a kétféle oklevél között, nevezetesen anyagi tekintetben nem.

Éi kétféle képző mellett szól az, hogy még a legkisebb faluban is feltétlenül kétféle tanítóra van szükség; mindegyiknek elég dolga fog akadni. Emellett szól az is, hogy ilykép az anyagot is jobban meg lehet válogatni és a túlterhelést is biztosabban el lehet kerülni, sőt sikerülhet a képzők évfolyamainak számát is leszorítani.

Egyébként javaslatom semmiképen sem zárja ki elnökünk javaslatát, sőt a közös alap elfogadása által, amely után kettéágazás következne, a kiképzés költségeinek tetemes csökkenése várható.

Orvosi szempontból a képzőkbe felvett jelölteknek alapos megvizsgálását és szigorú orvosi megfigyelését kell követelnem. A szabályzatnak 8. pontjában fölemlített orvosi felülvizsgálat a főlvetelkor korántsem elég azoknak a jelölteknek a tanítói pályától való távoltartására, akikben esetleg tuberculosis vagy valamelyes idegbaj kitörése várható. Ebből a szempontból legcélszerűbb, ha az iskola orvosa az első évfolyamban az egyéni testápolásra tanítja a jelölteket, ezáltal alkalma nyílik megismerésükre, s rendszeres vizsgálataival és megfigyeléseivel a betegségnek legkisebb jele esetén azontúl is eltanácsolja ettől a pályától a jelöltet. A testtan tanítása (a második évfolyamban) megmaradhat a természetrajzos kezében, aki alkalmasabb erre a pedagógusnál. Azonfelül szükséges, hogy a tanítójelöltek egészen speciális egészségtant és főkép iskolaegészségtant tanuljanak, mely kiterjeszkedik azokra a legegyszerűbb viszonyokra, amelyek közt a tanító egymaga kénytelen dolgozni, s épen ezért felöleli a csecsemők és kisdedek ápolását is. A gyakorlati kiképzést e tekintetben a gyakorló iskolában szereznék meg, ahol az iskolaorvos vezetése alatt mindamaz egészségügyi teendőkbe bevezettetének, amelyekre föltétlenül szükségük van nekik a reájuk bízott ifjúság, valamint az iskolai épület és berendezés egészségessége szempontjából.

A képzőintézeti iskolaorvos ennek a feladatnak csak akkor tud megfelelni, ha kellő kiképzésen megy keresztül és ha megfelelő fizetéssel az iskolához van kötve. Olyan iskolaorvosoktól, akiket óra szerint díjaznak, nem lehet ilyen előkészületet és folytonos tanulmányozást követelni. Egyáltalában nem is lehet csodálni, ha ilyen iskolaorvosok nem válnak be. Az ily iskolaorvos tartásának költsége nem is eshetik

latba ott, ahol az évfolyamok számát és így a költségeket felével emelik, sőt busásan meghozza a hasznot, ha évenként csak egy oly jelöltet távolít is el a tanítói pályától, aki nem alkalmas rá, akinek kiképzése rengeteg pénzbe kerül és aki nem lesz képes a beléje fektetett tőkét egy élet munkájával kellőképp gyümölcsöztetni.

V. *Geőcze Sarolta*: Első az egészség szempontja. Általános tapasztalat, hogy a 14 éves korhatár korai; a növendékek fejletlenek; az utóbbi években — a rossz táplálkozás és a sanyarú életviszonyok következtében — ez a fejletlenség szinte aggasztó; egyik-másik elsőéves inkább a gyakorlóba való volna. Lányoknál a 14—15 éves korban az élettani változás a velejáró vérszegénység és főfájás stb. révén az idegrendszert is megviseli s jóformán a szervezetnek egész erejét lekötve tartja. Akárhány leány, aki ebben az időszakban tanulónak igen gyöngö, már a második osztályban a legelsőök közé küzdi fel magát. A korhatárnak a 15. év betöltésére való kitolása tehát szükséges volna. De hol töltsék a közbeeső időt?

Második szempont a tanítói felelősség. A tanítók és tanítónők korán lépnek ki az életbe, éretlenül. A 18 éves ifjú és leány oklevelet kap (a korengedélyesek még hamarabb lépnek ki az életbe) s esetleg állásba is jut. Hol lehet itt szó a tanítói felelősségérzetről, a nevelői feladat komoly felfogásáról? Tehát kívánatos a korhatárnak legalább a 20. évig való kitolása: De hol töltsék a közbeeső időt? Tanítói gyakorlaton? Próbaszolgálaton? Ez mind bizonytalan.

Az új tanterv a hatéves tanfolyammal mindkét kérdést megoldja; az elsőt azzal, hogy az I. évfolyam anyagát úgy válogatja össze, hogy a fizikai fejlődésnek kedvezzen s a szellemi túlterhelést elkerülje. De megoldhatja a tanulók kiválogatásának kérdését is, ha az I. évfolyam tárgyai inkább gyakorlati irányúak s így a tanítói pályára hivatottságot nem mutató növendékek annak végeztével könnyen átléphetnek más, gyakorlati pályára. A kiselejtezésre azért van szükség, mert a felvétel és jelentkezés alkalmával, sajnos, nem a rátermettség a mértékadó, hanem igen sokszor a szülők akarata s egyéb külső körülmény. Az ügy érdekében kívánatos, hogy a nem odavaló elem mielőbb más pályára tereplődjék, ahol talán jobban bevalik.

A mai rendszerben a túlterhelés elkerülhetetlen. Képtelenség pl. az, hogy a 16 éves éretlen gyerek képesítőt tegyen az egyetemes történelemből, tehát oly tárgyból, amely magasabbrendű ítélőképességet követel. Bevágni bevághatja az anyagot (s hogy ezt megtehesse, a többi tárgyat el is hanyagolja), de tudatosan föl nem dolgozhatja.

Ami az akadémiai önértzet-túltengését illeti, s hogy az akadémiát végzett ifjúnak Piripócs szűk lesz, nos, az élet azt mutatja, hogy csak a félműveltség veszedelmes, csak a félművelt ember szokta munkakörét kicsinyelni. Az igazán művelt ember — bárhova állítsa a sors — a maga kötelességét, felelőssége teljes tudatában, minden ereje megfeszítésével igyekszik teljesíteni.

S ma ép a népiskolában ilyen egészen művelt, tisztán látó tanítóra van szükség, mert hiszen sok helyt a népnek egész vezetése — egészségi, gazdasági, társadalmi szempontból is — órá nehezedik. Erre a feladatra tehát elő kell készíteni.

Ebből a szempontból helyes a hatéves tanfolyam s hogy már a 14 éves gyermek a képzőbe lép. Nincs iskola, amelyben a szakjelleg fon-

tosabb volna. A tanítói hivatásra, a nevelői felelősségre való ránevelést nem lehet elég korán kezdeni. A gyakorlati kiképzésbe már az elsőséves serdülőt is bele lehet vonni a hospitalás és a gyermekmegfigyelés révén (e fokon még csak a külső rendet, tisztaságot stb. illetőleg). A rátermettség e gyakorlatok közben már megnyilatkozik. De az egyes tárgyakban is érvényesül a hivatásra való előkészítés szempontja. Az egységes cél és minden erőnek egy irányban való megfeszítése biztosítja aztán a cél elérését is. A cambridgei képzőbe érettségizett, sőt egyetemet végzett egyéneket vettek föl s azok ott az egyévi tanfolyamon csupán pedagógiával, illetve filozófiával, etikával és tanítási gyakorlattal foglalkoztak. De hiányzott valami: ép a pedagógiai tréning, amit minálunk a képzésnek egész ideje alatt tartó gyakorlati kiképzés ad meg. És hiányzott képzettségükből az egységes szempont, a koncentráció, amit minálunk az egységes célkitűzés biztosít, még a közismereti tárgyakra nézve is.

A IV. osztályon túl való kettéágazás félmegegyezésre vezetne. Mert akkor hol maradna a IV. osztályból más tanfolyamba — pl. a polgári képzőnek matematika-természettudományi szakcsoportjába — átlépőknek a nemzeti vonatkozású tárgyakból (hazai történelemből, alkotmánytanból stb.) való kiképzése? Holott ezek a tárgyak csakis a képzőnek legfelső tagozatában foglalhatnak helyet.

A létszám csökkenésnek oka a rossz fizetés; adjanak a tanítónak öt hold földet, mindjárt lesz pályázó elég. Ma a kúriai bíró is ügyvédnek, a leszerelt huszártiszt villamos szerelőnek, sőt fizetőpincérnek megy, mert úgy jobban eltarthatja családját.

VI. *Tanft. Iván* a maga részéről minden megoldást, tehát az elnök úr által ajánlottat is elfogadja, mivel a cél csak egy: hogy a jelenlegi túrhetetlen állapotok megszűnjenek. (A növendékeknek elviselhetetlen túlterheltsége, a kiképzésnek sekélyessége, a nagyrészt csupán verbális tudás és az emberkínzásnak is beváló jelenlegi vizsgálati rendszer.) Szól azután azokról az óvóintézkedésekről, amelyekkel meg lehetne gátolni azt, hogy a felső tagozat el ne néptelenedjék.

Attér ezután Weszely professzor úrnak mint előadónak a mennyiségtani tantervre vonatkozó kifogásaira. Következetlenséget lát először abban, hogy az előadó sok tárgyban kevesli a heti két órát és nem tartja megfelelőnek a tanításnak ezen a fokon, másfelől azonban sokallja a mennyiségtani óraszámot, mely az I—III. osztályban 3—3, a többiben pedig 2—2. Következetlenséget és ellenmondást lát másodszer abban, hogy az előadó helyesli a tervezett új anyag felvételét (logaritmus és trigonometria), de kifogásolja, hogy az eddigi heti 12 órát 15-re emelték fel, holott merőben új anyag elvégzetése, a régi anyagnak teljes megtartásával, bizonyára időt kíván. Hogy heti 15 óra nem matematikai túltengés, hanem a kelleténél is 1 órával kevesebb, erre nézve utal Klein Félix professzornak és vele együtt a nemzetközi mennyiségtani reformbizottságnak ama követelményére, hogy a mennyiségtant osztályonként 4 órában kellene tanítani és így a négyosztályú képző mennyiségtani óraszámja is heti 16 órát tenne ki.

Ellenmondást lát az előadónak abban a felfogásában, hogy nem azt kifogásolja, hogy a képzőkben egyáltalában tanítunk aritmetikát (jelenleg az I., III-IV. osztályban), hanem azt, hogy az új tanterv értelmében aritmetikát az I. osztályban tanítunk. Itt két eset van: vagy tudják a tanulók a közönséges számtan anyagát, ha a képzőbe jönnek,

vagy nem. Ha tudják — amit az előadó állít, ellenben a szakemberek mind tagadnak — akkor annak tanítása bármely osztályban teljesen felesleges. Ha ellenben nem tudják, illetőleg tudásuk bizonytalan és ingadozó, világos, hogy az alapot az I. osztályban kell megadni, mivel az algebra az aritmetikán épül fel és alap nélkül az egész építmény összedől. Az 1902-ben megjelent tanterv óta egész mennyiség-tani oktatásunk el van hibázva, mivel az algebrai vesszőparipán nyargal, holott a közönséges számtan műveleteinek algebrai alapon való megértetése e műveletekben való teljes jártasság és biztosság nélkül egyáltalában nem lehet a tanításnak célja. Aki a közönséges számtan műveleteiben nem teljesen jártas, az nem való tanítói pályára, annak algebrai tudása érték nélküli lim-lom és merőben formalizmus: ezért kell az aritmetikát a maga egészében az I. osztályba helyezni.

Cáfolja ezután az előadónak azt az állítását, hogy a tanítás anyaga ok nélkül van szétszórva, minthogy a köbreemelésre és köbgyökvonásra csak az V. osztályban kerül sor. Az előadó nem vette észre, hogy az egész tanítási anyag az egységes mennyiség-tan szempontjából a legnagyobb koncentráció jegyében van csoportosítva, t. i. az algebra és geometria tudásanyagában folyton kiegészíti egymást és minthogy a köb-tartalomszámítások az V. osztály anyagába sorolódtak, az ezzel kapcsolatos algebrai műveletek is ebbe az osztályba tartoznak.

Eme koncentrációt, melyet az előadó úgy látszik nem ismert fel, a legnagyobb dicséretben részesítette a nemzetközi mennyiség-tani tanítási bizottságnak magyarországi albizottsága Goldziher Károly előadó által szerkesztett jelentésében.

Az előadó kifogásolta azt is, hogy a logaritmus-számítás nincs kellőképen előkészítve, minthogy a tantervjavaslat nem emlékezik meg a negatív és a törtkitevőjű hatványmennyiségekről. Figyelmét azonban elkerülte az, hogy mindezekről a jelenlegi tanterv sem emlékezik meg és mégis tanítjuk, ahogyan tanítanunk szükségképpen kell is, minthogy mind a kettő benne van a hatványmennyiségekkel és a gyökmenyiségekkel való alpműveletek fogalmában. Mindezek után a felszólaló a tantervjavaslatnak mennyiség-tani részét változatlan elfogadásra ajánlja.

VII. *Hidasi Sándor*: Úgy látom, hogy a vita pusztán a tanterv körül forog, holott az én nézetem szerint a tanítóképzésnek a jó tanterv csak koronája, ez pedig csak úgy lehet megfelelő, ha a tudományos feladatok mellett az élet által követelt szükségleteket is kielégíti. Engedelmet kérek tehát, hogy a kérdéshez a gyakorlati élet szempontjából szólhassak hozzá. A vita alatt álló tantervnek belső tartalmát nem akarom érinteni, de rá fogok mutatni néhány olyan körülményre, melyet feltétlenül figyelembe kell venni.

Nyilvánvaló dolog, hogy a tanítóképzés körül bajok vannak, noha el kell ismernünk, hogy egész közoktatásunknak nincs olyan ágazata, mely az utóbbi években olyan nagyot fejlődött volna, melyre akkora gondot fordítottak volna, mint épen a tanítóképzésre és noha a képzőintézeteknek tanári kara tudásának legjavát, buzgalmanak teljességét, lelkesedésének minden hevét sok éven keresztül a vezetésére bizott intézménynek fejlesztésére áldozta. Úgy látom, hogy ekkora jóakarattal és egyszerűzet közepett is érzi a tanári kar, hogy akadályokkal áll szemben, bizonyos körülmények bénítóan hatnak törekvéseire, ezért javítani akar a helyzeten, s ezt a legjobb szándékkal teszi. Ámde akkor, amikor

elismerem ezt a jóakaratot, úgy vélem, rá kell mutatni arra, hogy hol téved a kiváló tanári kar, melynek nemes törekvéseit nálamnál jobban talán senki sem méltányolja. Enszerintem az okozza a bajt, hogy a tanári kar csupa ügyszeretettől az egész kérdést csak a tanárok szemszögéből vizsgálta meg, de nem kutatta ki, hogy az életben a népiskola, a népnevelés körül milyen bajok jelentkeznek, ezek miből erednek, s nem hallgatta meg az iskolafenntartókat és mindazon tényezőket, melyeknek törvényeink alapján befolyásuk van a népoktatásra. Pedig ha igazán javítani akarunk a helyzeten, akkor az első az, hogy ismernünk kell a jelenlegi szervezetenek minden hiányát és tudnunk kell azt is, milyennek akarjuk tenni a jövő népiskoláját és népnevelését, mert csak ezek ismerete alapján állapíthatjuk meg, milyennek kell lennie a tanítóképzésnek.

A kir. tanfelügyelőkre hivatkozva, akik állandóan 100—300 iskola belső életét kísérik figyelemmel, de saját tapasztalataimból is merítve megállapítom azt a tényt, hogy a tanítók közül a 35—50 éves korban levők válnak be legjobban. Ezekben általában van hivatásszeretet, tudnak lelkesedni a közérdekért, eszményi célokért, magáért az ügyért, tudnak cselekedni a faluért, ennek érdekeiért, tudják szeretni az iskolát, az ifjúságot és a népet egyaránt. A karnak ez a része tudja, mi a tekintély, megadja a tiszteletet, meg is követeli, fegyelmezett és fegyelmet tartó, önérzetes, de szerény és van véleménye is. A fiatalabb nemzedékben, a dicséretes kivételeket nem tekintve, e tanítói erények már ritkábbak, pedig a fiatalok képzés tekintetében magasabban állanak, mint amazok. A fiataloknak jó részét az életnek egyéb jelenségei érdeklik és ha mérégebe veti is a fiatalok javára a korukkal járó kisebb tapasztalatot és a fiatalságnak fiatalsága miatt sok mindent szeretettel elnéz is, akkor sem tudja megérteni és megmagyarázni azt, hogy éppen a tanítói közérdeknek, a nevelésnek és oktatásnak kérdései iránt miért nem mutatkozik bennük annyi érdeklődés, szeretet, mint az öregekben. Szak-képzettségükben való hitük pedig néha önteltté teszi őket, ami idősebb kartársaikkal szemben nem ritkán fájó formában nyilatkozik meg és hat vissza a kartársi összetartozásra is. A tanítónők dolga sem sokkal vígasztalóbb. A nőtanítók átlag két csoportra oszthatók. Az egyik csoport a köteleességek teljesítésében az önfeláldozásig tud elmenni, oly odaadással szenteli magát nemes hivatásának, hogy a megfeszített munka miatt csakhamar áldozatává is válik. A másik, az előbbinél sokkal nagyobb csoportba azok sorakoznak, akik könnyen veszik a dolgot, főképp a köteleességeknek pontos teljesítését, a falutól, a néptől pedig húzódoznak, de a mindennapi kenyérért megmaradnak pályájukon.

Mi lesz ebből, ha a természet törvényei szerint az öregek kidőlnek? Mi lesz a nemzet szempontjából oly fontosnak bizonyult faluból akkor, amikor a fiatalság, a tanító és a tanítónő egyaránt, fázik a falutól, amikor a fiúk kerülnek a tanítóképzőt, a férfitanítói állások tanító hiányában még ma is — mikor több ezer menekült tanító van e csonka hazában, tehát tanítóihiány nincs — sok helyen betöltetlenek, a tanítónők falun nem maradnak, de nagy részük nevelésénél fogva nem is falura való? Pedig ez a fiatalság kétségtelenül többet tanult, mint az öregek, több szakismerete van, többet hallott a tanítói hivatás magasztosságáról, a tanítói köteleességekről és csiszoltabb külsővel tud mozogni a társadalomban.

E bajokkal szembeszegeződik elsőnek a jobb javadalmazás. Erre

okvetlenül szükség van, de képzelhető-e, hogy ezek a személyi jelenségek egyszerűen kiküszöbölhetők nagyobb fizetéssel, hogy ez az orvosszer a várossal szemben a falu javára változtassa meg a helyzetet? Életismeretem azt mondja, hogy a fizetés magában véve nem segít, ide még más szerek is kellenek.

A tanítóképző-intézeti tanárok a képzőknek szakszerűbbé tételében keresik az orvoságot, erre kell a hat év is. A reform úgy, amint tervezve van, az eddiginél kétségkívül nagyobb képességet nyújtó intézettel emeli a képzőt, de ha a leendő tanító jobban tudja majd az egyenleteket, mélyebben behatol a fizika és kémia titkaiba, több ismerete lesz a lélektanból, tisztább fogalmai lesznek a methodikának és didaktikának egyes kérdéseiről stb., szóval szellemi tekintetben magasabban álló lény lesz, ki és mi biztosít bennünket arról, hogy jobban fog a falura kívánczolni, mint ma? Nem ellenkeznek-e ez, az emberi természettel? Hiszen a lélek, minél magasabb műveltségi színvonalon áll, annál inkább tör az ég felé, magához méltó, megértő környezetet keres. És elképzelhető-e, hogy egyes ritka egyéniségeket kivéve, épen a tanítóságba olyan önfeláldozást lehessen a szakszerűségnek legnagyobb fokra való emelésével beleplántálni, hogy le tudjon mondani mindenről, amit a városi fejlettebb műveltség nyújthat és képes legyen eltemetkezni egy kicsiny faluba csak azért, hogy ott a mai népiskola nyomorúságos hajlékában apostol legyen? Apostolnak lenni, egy életet áldozni valamely szent célnak: ez szép és magasatos dolog, de csak egyeseknek adatik meg!

Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy a képző-intézetek túlságos magasra emelik a tanítóság színvonalát. Kétségtelen, hogy mai viszonyaink közt minél alaposabb kiképzésre van szükség; nem is ez ellen van kifogásom, hanem a reformnak végeredménye iránt támadt bennem kétség, mert a reform nem számol eléggé a való élettel, hanem elméletből indul ki és arra épít. A képzők tanárai olyan eszmény után indulnak, melyet tisztán a képzőben szerzett tapasztalatok alapján maguk alkottak meg, de megfelelkeznek a fundamentumról. A fundamentum pedig a népiskola. Erről azonban ma még csak annyit tudunk, hogy a jövő népiskolájának feladata az lesz, hogy a hazának valamennyi polgárát testileg, erkölcsileg/és értelmileg a mainál nagyobb műveltségi fokra emelje. Nem ismerjük azonban ennek a jövőbeli népiskolának sem szervezetét, sem eszközeit, melyeknek segítségével ezt a nagyobb feladatát meg kell majd oldania és nincs még kijelölve az a hatékonyabb erkölcsi és szellemi tartalom sem, mellyel a népnek minden rétegét el kell látnia. Elsőben tehát ennek a népiskolának keretét és lelkét kell ismerünk, mert csakis ettől függ, milyenné kell formálni a leendő tanítók lelkét.

A mai népiskolának ezernyi baja van s mindezért a tanítót okolják. Pedig e bajok okai közt igen sok van olyan, mely nem írható a tanítók rovására. Egy dologra azonban rá kell mutatnom, nevezetesen arra, hogy a tanítótól annyi mindenféle mellék munkát kívánanak — még pedig rendszerint ingyen — hogy teljes lehetetlenség mindezt ellátnia. 30—31-féle mellékfoglalkozással van a tanítóság szekere megrakva! Meggyőződésem, hogy erről a szekérről sok terhet le kell szedni. Minek tehát oly sokféle készséget kívánni az ifjúságtól, mikor egyiknek-másiknak talán egész életén át sem veszi semmi hasznát? Ugyanezt kell tenni azokkal az ismeretekkel is, melyekre a tanítónak az életben nincs szükség.

sége s melyek nélkül szintén művelt ember lehet. Az új tanterv, mivel ilyen tehercsökkentés nem történt, nemcsak azt igazolja, hogy hat évre van szükség a sok ismeret és készség elsajátítása végett, hanem igazolja már azt is, hogy újra megmarad a túlterhelés, mert nem csökkentették a kár nélkül csökkenthető tananyagot.

Ilyen viszonyok közt nézetem szerint a legelső tennivaló, hogy megállapíttassék a jövőbeli népiskolának a népnevelés és -oktatás terén való egész feladata s pontosan körülhatároltassanak kerete, tartalma és eszközei. Ha ez megtörtént, számba kell venni, még pedig történelmi fejlődésének, hagyományainak figyelembevételével, a mai népnevelésnek eredményét. Tárgyilagos vizsgálat meg fogja állapítani, hogy szervezetében is, tartalmában is több a jó, mint az elvetendő, csak a külső akadályokat kell vasmarokkal elhárítani. A tanító kötelességeinek megállapításában pedig elsősorban azokról a feladatokról kell gondoskodni, melyek a tanítónak iskolai, tehát nevelői és oktatói munkájához legközelebb állanak. Itt áll elő az a nehéz kötelesség, hogy a sokféle mellékfoglalkozás szigorúan felülvizsgáltassék és végre tisztáztassék már az a kérdés: melyik is az a munkakör, amely egyfelől népnevelési és -oktatási érdekekből kívánatos, amelyet tehát a tanítónak ismernie kell, másfelől mi esik ettől távol, mi tehát az, amire a tanítót a túlterhelés és kon-társág elkerülése végett nevelni sem kell? Még az ilyen megállapítás után sem lehet a tanítóképzésnek feladata, hogy valamennyi megengedett mellékteendőre előkészítse az ifjúságot. A tanítóképző eleget tesz feladatának, ha növendékeit kerti és szülődmunka útján a lényegre, a munkaszeretetre neveli. Ennek kell a vezérgondolatnak lennie, mert ezáltal válik hajlamossá a fiatalember arra, hogy az életben a megfelelő gyakorlati ismereteket a szükség szerint rövid idő alatt és alaposan elsajátítsa. Erre valók a különféle tanfolyamok.

Mivel a tanítóképzés reformjában az irányadó az, hogy amilyenén akarjuk tenni a népiskola lelkét, olyanná kell formálni a tanítók lelkét, ebből az is következik, hogy a közös nagy cél, a népnevelés érdekében a népiskola és a tanítóképző közt állandó kapcsolatnak is kell lennie. A képző és a tanító közt olyan viszonyt képelek, amelyet leginkább az apa és a fiú egymáshoz való viszonyához szeretnék hasonlítani. Ilyen azonban ma, egyes nagyon ritka eseteket kivéve, nincs. Tehát, ha reformról van szó, ezen a bajon is segíteni kell. A képző-intézetnek egész nevelői munkájával tanítványainak a lelkét kell megnyernie, hogy mikor a tanító nevelői és oktatói munkájában fennakad vagy más pedagógiai dilemma elé kerül, vagy mikor újabb erkölcsi és szellemi táplálékra szomjazik és közvetlen környezetében nem talál segítő jobbot, a képzőben keresse. A népiskola és a tanítóképző közt a kapcsolatot a lehető legszorosabbá kell tenni, a képzőnek folyton figyelemmel kellene kísérnie a népiskolát, az elméletnek a gyakorlatba való átvitelét tanítványaiiban kellene megfigyelnie és ezek tapasztalataiból, hibáiból, erényeiből tanulságot, újabb szempontokat kellene levonnia önmaga számára.

Hogy röviden összefoglaljam felfogásomat: a képző-intézeti reformot elvben helyeslem, de szerintem mindaddig nem volna szabad a tanítóképzésnek mai állapotát megbontani, míg az új népoktatásnak, vagyis a kiseddóvásnak, az elemi népiskolának és továbbképző iskolának egész szervezetét és belső tartalmát meg nem állapítottuk, mert

ezeknek a szükséglete határozza meg a tanítóképzés feladatát. Tisztázni kell azt a kérdést is, milyen teendőket várhatunk el jogosan a tanítótól az ifjúságnak továbbképzése s a népművelés terén, valamint egyéb társadalmi téren. Csak ezen előmunkálatok után szabad megállapítani, hogy a mai tanítóképzésből mi a jó, amihez nem is, kell hozzányúlni és a sok-sok óhajból, kívánalomból, követelésből mi a jogos, tehát a feltétlenül szükséges. Erre az alapra kell azután felépíteni a tanítóképzőnek egész szervezetét. Hogy ehhez hat év kell-e, vagy elegendő a mai négy év is, ez csak akkor fog kitűnni. Én el tudom képzelni továbbképző tanfolyamok látogatásával és nagyobb díjazást is biztosító vizsgálatok közbeiktatásával is azt, hogy a tanítókat — ha a jelzett megállapítások a mai képzést meg nem felelőnek mutatnak — a kor követelményeinek megfelelő nagyobb feladatokra képesítsük. Egyet azonban nélkülözhetetlennek tartok: a tanítók és a képzők közötti meghitt viszonyt. Ezt feltétlenül meg kell teremteni. A képzőnek egész életét úgy kell megszervezni, hogy életének legkisebb mozzanata is a tanítói pályára való ránevelést, a hivatásszeretet felébresztését és ébrentartását szolgálja. Önkénytelenül aggodalom szállja meg lelkemet; ha látom, hogy a tanítóknak egy része is, a tanítóképző-intézeti tanároknak többsége is csak az ismereteknek nagyobb mennyisége felé törekszik s így véli elérni a célt. Holott egy dolog bizonyos: az, hogy azt a magasabb közművelődési színvonalat, melytől beteg társadalmunknak megújulását nehéz szívvel várjuk, nem a nagy tudományú tanítók, hanem a jó, lelküknek egész szeretetével hivatásukon csüngő népnevelők valósíthatják csak meg!

VIII. *Fináczy Ernő elnök* harmadszor is hozzászól a kérdéshez (I. *Magyar Paedagogia*, január—februári füzet, 14—19. l.) s a vitának folytatását a decemberi ülésre halasztva berekeszti az ülést.

December 17.

I. *Fináczy Ernő elnök* megnyitja az ülést és bejelenti, hogy *Farkas Sándor* rendes tag, tanítóképző-intézeti főigazgató elhalálozott. A Társaság gondoskodni fog az elhunyt érdemeinek méltatásáról, de addig is indítványozza, hogy részvétnyilatkozatot intézzünk a családhoz. — A Társaság így határoz.

II. *Az elnök* jelenti, hogy a napirend szerint a tanítóképző-intézetek új szervezetének és tantervének folytatólagos megvitatása van soron. *Bardócz Pál* az ülésen nem jelenhetvén meg, írásban küldte be hozzászólását.

III. *Bardócz Pál*: Aki ahhoz a kérdéshez, hogy milyen legyen a tanítóképzés és mennyi ideig tartson, érdemlegesen hozzá óhajt szólni, annak egyetlen pillanatra sem szabad szem elől tévesztenie a népiskolának és a tanítónak mostani helyzetét és jövőbeli feladatait. Mai állapota mind a kettőnek elszororító. Hiszen ma már alig múlik el nap, hogy a napilapok közül hol egyik, hol másik ijesztő képét ne rajzolná főleg a tanyai iskolás gyermekek kétségbeejtő helyzetének. Téli idején hiányos öltözetben, zsákdarab papucsban 3—5 kilométeres utat tesznek meg az iskoláig és a tanító teljesen tehetetlenül áll a szükséggel, a valóságos nyomorral szemben. Egy főgimnáziumi igazgató pedig országos felhívást tett közzé, hogy mindazok a tanárok, tanítók, óvónők, akik szerzetesi életre határozzák el magukat, egy évi kiképzésre jelentkezzenek, mert

hat vármegye tanyai kerületére gyermekotthonokat kellene szervezni és a jelzett idő alatt azok vezetését kellene külföldön elsajátítaniok. Íme, a valóság, a könyörtelen élet példái!

Mi pedig most a hatéves képzés kérdésével foglalkozunk, mint-hogyha a mai állapotoknak az volna a következménye, hogy olyan sok a tanító, hogy az állam el sem tudja őket helyezni! El kell tehát ijeszteni a jelentkező tanítójelölteket a hatosztályos kiképzéssel, nehogy túlermelés álljon elő. Holott, amint látni fogjuk, éppen ellenkezőleg áll a dolog.

A fentebbi példa világosan igazolja, hogy ezt a kérdést csakis a népiskola szempontjából szabad elbírálni. Egyéb szempontok hozzákapcsolása (a két tagozat és a tovább tanulhatás kérdése stb.) igen könnyen más vágányra terelné a főkérdést. A főtétel azt mondja: minden, ami az iskolás gyermek érdekével kapcsolatban van, tehát az iskola, a tanító, továbbá az iskolaszék, sőt még a tanfelügyelet is, óertük, a gyermekekért, a tanulókért van; hiszen ha ők nem volnának, akkor egyikre sem volna egyetlen pillanatra sem szükség.

Az említettek közül a legfontosabb a lélekformáló, a tanítómester. Éppen azért nem lehet a népnevelésre nagyobb csapást elképzelni, mint ha valamely országban a hivatásos és tehetséges tanítók, akár előléptetés folytán is, elhagyják az isteni Gondviselés által részükre kijelölt területet. Minálunk mindenik falusi tanító városba igyekszik bejutni, hogy előre haladhasson. Svájcban pl. Genève kantonban éppen ellenkezőleg van. Nem a kiváló falusi tanítók hagyják oda a falut, hanem a városiak igyekeznek falura jutni és hogy gyermekeiket a városban taníttathassák, több fizetést kapnak. Évtizedek óta hirdetem, hogy miként a falusi járásbíró ott helyben akár táblabírói rangot is kaphat: miért ne élvezhetné az előléptetéseket az osztatlan iskolának a legnehezebb szellemi munkát végző fehér rabszolgája, a hat osztályt vezető kiváló tanító is?

Ezek után csak arra a kérdésre óhajtok megfelelni: hat évre terjedő legyen-e a tanítóképzés?

Ha a háború előtti Magyarország volnánk és egyetlen osztatlan iskolánk sem lenne, akkor igennel felelnék. De a mai szerencsétlen Csonka-Magyarország szomorú helyzetét mérlegelve még a négyéves képzés fenntartása esetén is előáll az a másik kérdés: lesznek-e ezután is a tanítóképzőnek elégséges számmal növendékei?

Ha pedig a megváltás utáni Magyarország jövőbeli sorsára gondolnánk, akkor is csak az lehetne az egészséges tanügyi politikának elodázhatatlan törekvése, hogy az egytanítós, osztatlan népiskolák mielőbb és legalább két tanerős iskolákká szerveztessenek át. Ebből következőleg minél rövidebb idő alatt minél több tanítót kellene képezni! Ez is ellene mond tehát egyelőre a képzés időbeli kiterjesztésének.

Bizonyos, hogy a nemzet millióinak sorsa a népoktatási intézményekben: a népiskolákban és legelső sorban a tanítóképzőkben fog eldőlni. Régi igazság: amilyen a tanító, olyan az iskola és a tanító csak abból a tudásból és nevelésből adhat át, amivel a képző útravalóul ellátta. Ennek minőségéről és mennyiségéről az életbe kikerült tanítványok tudásukkal és magatartásukkal tesznek majd bizonyosságot.

A nagy Németország népiskolaiból származó bocsátott tanulók nemcsak helyesen tudnak írni, biztosan számolni, okosan beszélni, hanem ismerik hazájuk történetét, földrajzát, irodalmát, az egészséges

élet feltételeit, szóval az általános műveltség elemeit és a leendő állampolgár jogait és kötelességeit. Mikor fogjuk magunkról mindezeket elmondhatni? Hiszen még itt a fővárosban is igen sok népiskolánk csonka népiskola, 20—30,000 iskolakerülővel körülvéve. Országsgazerte megállapítható ijesztő nagy a százaléka még ma is azoknak a tanulóknak, akik áthaladva az iskolaköteles koron, még az elemi iskolának négy osztályát sem végezték el. A félszázaddal ezelőtt meghozott törvény ma sincs végrehajtva! De ha ezt nem tekintjük is, iskoláink a maihoz hasonló szomorú állapotban talán még sohasem voltak. A megélhetéssel küzködő tanítóknak legnagyobb része ma már csak a gyermeklelkeknek adminisztrációját végezheti és sok minden egyebet nem számítva, alig akad író toll, füzet a gyermek kezébe és némely elemi iskolai tankönyvnek ára meghaladja a 60—70 koronát is.

Mindezeket megfigyelhetjük, mégis teljesen érthetetlen dolgok történnek. Rettenő nagy szerencsétlenségünk közepett a megszállott országrészeknek legmegbízhatóbb, legkiválóbb tanítói érkeztek az anyaországba; mint apostolokat kellett volna őket fogadni, az elhanyagolt, veszélyeztetett területekre mint hódítókat kiküldeni, és mi történt? Adókievetői tanfolyamot kellett végezniök, s most elhagyva nemzetmentő hivatásukat, az adókievetés munkáját kell átszenvedniök. Kérdem: érthette-e ezt a szerencsétlen nemzetet a sok között nagyobb csapás, mint mikor a legértékesebb népnevelőitől fosztják meg? Most pedig hatéves képzéssel foglalkozunk és nem látjuk meg, hogy egy pár év múlva üresek lesznek tanítóképző-intézeteink. Gondoljunk csak az előadó által felhozott tanulmányi különbszetekre és szomorú következményeire!

A mai Csonka-Magyarország a multnak végzetes bűneit, mulasztásait keservesen érzékelhető módon mutatja be. Nincs talán a föld ke-rekségének egyetlen országa, ahol annyi félbemaradt, csonka képzett-ségű embert neveltek volna az elmúlt félszázad alatt, mint éppen szerencsétlen, jobb sorsra érdemes hazánkban. Kérdem: a tanulását más iskolában nem folytatott növendékek közül hány végezte el a nép- vagy polgári iskolának ötödik és hatodik osztályát? Ismétlő és iparostanoneiskoláinkban pedig az analfabéták részére előkészítő osztályokat kellett beállítani stb., stb. Nagy-Magyarországnak közel 17,000 népiskolájából majdnem 5000, tehát 30% csonka népiskola volt és a tanulóknak 95%-a nem jutott fel a hatodik osztályba. A polgári és középiskolák építésének kezdete tehát csonka, be nem fejezett tanterv alapján történt és történik évtizedek óta. Ugyanezen idő alatt évenként 3—400,000 olyan gyermek-ről van szó, akikről nem tudtak soha számot adni. A Pédagogiai Társaságnak egyik ülésén hangzott el először 1914-ben amaz indítvány, hogy: «A mindennapi tankötelezettség a hatodik életév betöltésével kezdődjék ugyan továbbra is, de mindaddig tartson, amíg a tanuló a népiskola VI. osztályát el nem végezte.» Ez ma már törvény, de a kérdés megoldása a tanítóság lelkiismeretén fog megfordulni.

Mennyire más eredményeket látnánk ma, ha népoktatási alap-törvényünk az egész vonalon legalább ezelőtt csak két évtizeddel kezdve hajtattott volna olyan módon végre, hogy a népiskolának hat osztálya után a felső népiskola két vagy három osztályának elvégzésével kettős fedél alá jutott volna mindenik tanulóknak mind a két fokozatban lehetőleg tökéletes, kerek egészében befejezett ismeretköre.

Íme, ezek a kérdések és a rájuk elhangzott válaszok adják meg a

feleletet arra nézve, hogy nem az a legsürgősebb feladat, hogy emeljük a tanítóképzés éveinek a számát, hanem ellenkezőleg: rendezni kell először sürgősen az elemi iskolának és a vele szoros összefüggésben lévő középiskolák alsó osztályainak szerves kapcsolatát; tantervét és csak ezek megállapítása után következhetik a tanítóképzés milyenségének és idejének mérlegelése. Az egységes, hatosztályú népiskola fölé meg kellene teremteni az egységes, kétosztályú felső népiskolát, vagy az egységes négyosztályú elemi iskola fölé az egységes, négyosztályú középiskolát. Mind a két típus a nyolcosztályú népiskolának felelne meg. Tisztán, világosan látva az elemi iskolának olyan célját és feladatát, amelyet török-szakad meg kell oldani, következhetik csak az a kérdés: milyen alapképzettséggel, milyen terv szerint és hány év alatt történjék meg a tanítók kiképzése?

Ezt az új, hat évre szóló tantervet, amelyet eszményi lélekkel, nagy buzgalommal és ügyszeretettel teremtettek meg az arra hivatottak, nyugodt lélekkel el lehet tenni jobb, alkalmasabb időkre. A tanítóhiányt meg kell előzni a tanítók fizetésének sürgős rendezésével. A négyéves tanítóképzést pedig átmenetileg néhány esztendőre érvényben kellene hagyni, a gyakorlati élet helyi kívánalmai szerint módosítva. Legelső és legfőbb cél csak egy lehet: az osztatlan népiskolák tarthatatlan, lehetetlen állapotának lidércnyomásától mielőbb megszabadulni; ha más-képpen nem lehetne, akkor a tanítóképzésnek mai keretében való meghagyása által.

IV. *Suppán Vilmos*: A szólásra való jogomat arra alapítom, hogy annak idején tanítóképző-intézeti tanár és a minisztériumban is, a Közoktatási Tanácsban is ezen intézetek ügyeinek előadója voltam. A tanítóképzők tanfolyamának hat évre kiterjesztését már 1919-ben helytelen intézkedésnek mondtam, még pedig azért, mert az 1868. évi 38. t.-c.-be ütközik és a tanítóképzők elnéptelenedésére fog vezetni, azonfelül pedig a tanfolyamnak ilyenét megnyujtása teljesen felesleges.

A régi négyévfolyamú tanítóképző a maga feladatát kiváló eredménnyel oldotta meg. Tanítói gárdánknak jelesei annak a régi képzőnek növendékei voltak, amelyben nemcsak tanítottak, hanem igazán neveltek is. A helyzet rosszabbra akkor fordult, amikor a tanítás anyagát az utolsó tantervben szertelenül bővítették és teljesíthetetlen követelményekkel óriási mértékben megterhelték a növendékeket. Ahelyett, hogy ezen a bajon a kívánalmak észszerű leszállításával igyekeznének segíteni, orvosszerű a tanfolyamnak két évvel való meghosszabbítását választották.

Az előttünk levő tantervjavaslat a túlterhelést nem fogja megszüntetni. Noha némely tárgyban, pl. a mennyiségtanban, a tanítás anyagát csökkentti, más tárgyakban még jóval nagyobb kívánságokat támaszt. Kivált a pedagógiai tárgyakban szertelen túltengés jellemzi. Követelményei olyanok, mintha minden képzőbeli növendékből pedagógiai szaktudóst kellene nevelni.

Midőn 1894-ben az akkori Közoktatási Tanácsban a tanítóképzők számára új tanítástervet készítettünk, Kármán Mór, a bizottságnak elnöke, kifejtette, hogy a tudományos pedagógia, amely nagy elveket állít fel és deduktív úton jut bizonyos eredményekre, a népoktatási intézetekben nem lehet a pedagógiai oktatásnak alapja. A tanítóképzői növendéket nem a pedagógiából szedett ismeretekre kell megtanítani, hanem

helyes oktatás, mintaszerű tanítás és jó nevelés által a pedagógiához el kell vezetni és csak azután kell kilátást nyitni előtte a pedagógiai elméletekre. A tanítónak iskolai munkásságában nem tudományos pedagógiai elméletekre, hanem jó mintákra és e mintáknak gyakorlására van szüksége. Ezen az alapon készült az a tanterv, amelyet a Közoktatási Tanács akkor elfogadott. Ebben a neveléstani tárgyaknak $9\frac{1}{2}$ óra, a tanítási gyakorlatnak 10 óra jutott, összesen $19\frac{1}{2}$ óra. Ezzel szemben az előttünk levő javaslat a neveléstudományok elméletének 19, a tanítási gyakorlatnak 13 órát, a kettőnek együtt 32 órát juttat, vagyis az egész óraszámnak 17% -át.

Az akkori Közoktatási Tanács javaslata a többi tantárgy tekintetében is böles mérsékletet tanusított és — a magyar nyelvet és irodalmat kivéve — a többi közismereti tárgyból csak azt az anyagot kívánta, amely a népiskolában tanítandónak teljes megértéséhez szükséges. Ily módon ebben a tantervben hetenként és osztályonként csak 21, 21, 25 és 25 elméleti óra volt megállapítva és kellő idő jutott az ügyességek (ének és zene, rajz, kézimunka, gazdasági gyakorlatok és torna) gyakorlására.

Ezzel szemben a hatosztályú tanítóképző tanterve minden tárgyból a népiskolai tanítás szükségleteit messze meghaladó követelményeket támaszt. Noha a tanfolyam ki van bővítve, a tantervjavaslat a legtöbb tárgyból a tanítandó anyaghoz van mérve kevés órát állapít meg és kivált az ügyességekkel felelte mostohanán bánik.

Másik nagy fogyatkozása a tanítás idejének elaprózása. Minden évfolyamban 13—14 tantárgyat látunk, a legtöbbet heti 2—2 órával. A tárgyaknak egymás közötti kapcsolata nincsen figyelembe véve és így az anyag kellő egymásutánja fogyatékos.

A tantervjavaslatnak tüzetesebb bírálatát mellőzve annak a véleményemnek adok kifejezést, hogy a tanítóképzésnek ily irányban és szellemben leendő megváltoztatása teljesen elhibázott és célját tévesztett kísérlet. Határozottan állást foglalok a tanítóképzőknek tudós iskolákká fejlesztése ellen, mert ez a népiskolának nem előnyére, hanem veszedelmére válnék. Oly tanítókat nevelnénk, akik nem lennének képesek iskolájuknak szerényebb keretébe beleilleszkedni és benne megelégedéssel működni.

Ez kivált a falusi iskolákra érvényes, pedig ezek teszik a népiskoláknak nagy többségét. A tantervjavaslat ezen iskolák viszonyaival egyáltalában nem számolt és ellenmondásba jut a való élet követelményeivel. Aki csak némileg ismeri a falusi iskolát, az tudhatja, hogy oda egészen másféle tanítók kellene, mint amilyeneket a javaslat szerinti hatévfolyamú tanítóképző nevelne. Az 1868. évi népoktatási törvény megalkotói és Gönczy Pál, aki annak idejében azt a törvényt végrehajtotta és első tanítóképző-intézeteinket megszervezte, jól ismerték a gazdatársadalom szükségleteit, azért azok az intézetek meg is feleltek feladatuknak. Én mindig örömmel és megelégedéssel emlékszem vissza azokra a tapasztalatokra, amelyeket tanári pályám kezdetén a Székelyföld népiskoláiban szereztem. Udvarhely vármegye közigazgatási bizottsága akkor gyakran kiküldött a megyebeli falusi iskolák látogatására és vizsgálataira, és a vármegyei tanítótestület elnökeül is megválasztott. Oly tanítókat ismertem meg ottan, akik igények dolgában azonosak voltak a néppel, amelyet nevelniök kellett, amellet jó tanítók voltak és

hivatásukért lelkesedtek. Valamennyien a székelykeresztúri tanítóképző növendékei voltak. Ez az intézet a székely népből kapta és a székely nép és föld viszonyainak megfelelően nevelte a maga tanítványait. Sok jeles emberünk került ki annak a tanítóképzőnek igénytelen és szerény keretéből, s tágasabb téren is derekasan megálltak helyükön.

Hasonló viszonyokat találtam később az Emericzy által vezetett iglói, a Somogyi vezetése alatt állott znióváraljai és más tanítóképzőkben. Mindegyik más-más vidéknek, más-más viszonyok számára nevelte a tanítókat és ezek akkor teljesen megfeleltek a rájuk váró követelményeknek. Akkor minden egyes tanítóképző külön típus volt és még nem ismerték azt az egyformásításra irányuló törekvést, mely később a tanítóképzés terén is lábra kapott és annyira fajult, hogy a minisztérium egy hatalmas kötetet kitevő állandó tanításmenetet adott ki valamennyi tanítóképző részére, s ebben minden tárgyból óráról-órára megszabta az elvégzendő feladatot.

Gönczy Pál után a helyére került vezetőkben mindjobban elapadt a falusi iskolák szükségletei iránt való megértés, ennél fogva a tanítóképzésnek a szelleme is megváltozott. Pedig ma megint ott vagyunk, hogy az esetben, ha a tanítóképzésen változtatunk, elsősorban a falura és a gazdálkodó népre kell gondolnunk. Többtermelésről beszélünk, mint arról az eszközzel, mellyel képesek leszünk szegény megcsonkított hazánkat mérhetetlen gazdasági hanyatlásából kiemelni. Ennek a többtermelésnek egyik alapfeltétele pedig az, hogy gazdálkodó népünket ráneveljük. Minthogy e népnek nagy zöme soha el nem hagyja faluját, azért a nép ezen részének gazdasági kioktatását az elemi mindennapos és ismétlő iskolában kell végeztetnünk, azzal a tanítóval, aki ezt az iskolát vezeti. A többtermelésre való nevelést eszerint a tanítóképzésben kell kezdenünk.

Midőn ezelőtt másfél évvel a tanítóképzés tanfolyamának hat évre való kiterjesztéséről hallottam beszélni, első gondolatom az volt, hogy ez a kiterjesztés a tanítóknak a mezőgazdaságban való megfelelőbb kiképzetése érdekében történik. Nagy volt tehát a csalódásom, midőn azt láttam, hogy az új tanterv a gazdaságtan elméleti és gyakorlati tanítására négy évfolyamon át csak heti 2—2 órát áldoz. Pedig ha egyáltalában valahol, akkor ezen a ponton szükséges és elkerülhetetlen a tanítóképzésnek reformja. A mezőgazdasági érdekeltségek már huzamosabb idő óta a mezőgazdasági szakoktatásnak javításáról és szervezéséről tárgyalnak. E hó 11-én pedig a Közgazdasági Társaság Lukács György volt miniszterünk elnöklésével szintén ezzel a kérdéssel foglalkozott. Kiemelték az elemi népiskolának és ismétlő iskolának e tekintetben való nagy hivatását és annak a szükségességét, hogy a tanítók a mezőgazdaságban alapos képzést kapjanak. Hangoztatták, hogy az az ismeret, amelyet e részben jelenleg a tanítóképzőből magukkal visznek, teljesen elégtelen. Emiatt gazdasági kérdésekben a falusi nép előtt nem tudnak tekintélyt szerezni, és nem tudják saját gazdálkodásukkal megélhetésüket megjavítani és biztosítani, noha a gazdálkodáshoz szükséges eszközök rendelkezésükre állanak. Nem ismerik a falusi nép és a gazdasági élet viszonyait és különleges szükségleteit s azért nem tudnak hozzájuk alkalmazkodni és megjavításukban közreműködni.

Sőt hangoztatták, hogy a tanítóképzésben két típus szükséges: külön a város és külön a falu számára. A falusi tanítóképző a maga nő-

vendégeit a kiváló falusi gyermekek köréből vegye, akik, miután az elemi és gazdasági ismétlőiskolát elvégezték és falujok szellemét magukba szívták, a tanítóképzőben ne csak tanítókká, hanem falujoknak gazdasági oktatóivá is neveltessenek, azután szülőhelyükre visszatérve a népnek gazdasági dolgokban is vezetői lehessenek.

Ez a kérdés oly nagyjelentőségű, hogy a tanítóképzés reformjának tárgyalásakor elsősorban kell figyelembe venni. Ha a mezőgazdasági ismereteket nem lehet az eddigi négy év keretében elméletileg és gyakorlatilag behatóbban és alaposabban tanítani, akkor hajlandó vagyok erre a célra egy-pótló ötödik évet, helyesebben egy évre terjedő kiegészítő gazdasági tanítói tanfolyamot elfogadni. De a voltaképeni tanítóképzés részére az eddigi négy évfolyamot elegendőnek tartom.

V. Bozóky Endre: A tanítóképzés reformkérdésében az évfolyamok száma áll homloktérben; a hat évfolyamra alapított tantervjavaslat csak másodsorban áll, s azt mutatja, miként óhajtáná a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete a kibővített kereteket kitölteni.

A reform, mely tudomásom szerint egy általános tanügyi reformnak egyik láncszeme, ez utóbbinak ismerete nélkül nem ítéltető meg. Ez okozza azt is, hogy az új képzés nem illeszthető bele jelenlegi tanügyi szervezetünkbe, amire a legerősebb bizonyíték az elemi képzőnek a polgári képzővel szemben eddigelé még nem tisztázott helyzete.

A reformra okot az elemi oktatásnak megállapított gyengesége adott, melyért a tanítóságra hártják a felelősséget. Nézetem szerint ez nem egészen igazságos, mert a tanítóságot nem szabad megoldhatatlan feladat elé állítani. Már pedig az egytanítós osztatlan iskolában, vagyis elemi iskoláinknak többségében való tanítás ilyen feladatnak tekintendő. Most kezdjük belátni, hogy iskolapolitikánk hibás volt. Ha 1868 óta helyes úton haladt volna, akkor ma már nemzetiségi kérdésünk nem volna és 18 milliónyi magyart Trianon nem szórhatott volna széjjel. Ennek a politikának legelső hibája az osztatlan iskolák megtűrése volt. Ma is ott kell a dolgot kezdeni, nem pedig azzal, hogy a tanítóképzést a túlzásig vigyük. Mert én a tantervjavaslatban felállított követelményeket túlzottaknak, sok esetben megvalósíthatatlanoknak tartom. De erről később! Tudvalevőleg senki sincs megelégedve a gimnáziumi latin-tanítás eredményével, de senkinek sem jut eszébe, hogy ezen a bajon az osztályoknak kétfelével való szaporítása útján segítsen.

Az elemi iskolai 1905-ik évi tanterv kitűnő; annak kereteit a jövőben sem lehet bővíteni, mert a gyermeknek meghatározott fejlődési folyamata a túlzott követeléseket nem tűri meg. Ennélfogva megállapítható, hogy a tantervi cél elérésére milyen és mennyi elméleti ismeretet kell a néptanítótól megkövetelni. Gyakorlati ismeret mentől több kell; de ezt mind a tanítóképző nem adhatja meg, és nem is szükséges, hogy megadja, mert a jó tanítónak holtig kell tanulnia. Ezeknek a megállapításoknak megfelelően kell a követelményeket megszabni, de nem túlzott mértékben, hiszen az őrmestereket sem szokták vezérkari tisztekké kiképezni és őrmesterekül alkalmazni, ami nem jelenti azt, hogy az őrmester háti zsákjából hiányzik a marsallbot. Már pedig a tantervjavaslat a megszabott anyag tekintetében is túlzott követelésekkel áll elő. Mi szüksége van a néptanítónak a köbgyökvonásra, a logaritmusra, a goniometriára és trigonometriára, a valószínűségszámításra? Miért kell fizikát oly terjedelemben tanulnia, mint a gimnazistának, feleannyi idő

alatt? Nagy tudósunk, báró Eötvös Loránd, a gyógyszerészeknél nem tételezte fel a sinus ismeretét és évek hosszú során keresztül remek fizikai előadásokat tartott nekik. Alig hiszem, hogy a halhatatlan Faraday, a modern elektrotechnika megalapítója, meg tudott volna fejteni egy vagy két másodfokú egyenletet, s így a néptanító is bizonyára meg lehet nélküle. Valószínűleg így áll a dolog a sok elméleti pedagógiai és filozófiai ismerettel is; de ebbe nem bocsátkozom bele, csak annyit mondhatok, hogy a hat év alatt a jelöltnek közel 20,000 fogalommal, névvel, képzetrel, adattal, tétellel, értelmezéssel, törvénnyel stb. kellene megbirkóznia, ami nem sikerülhet, de nem is szükséges, hogy sikerüljön, mert a rendes viszonyokig fejlesztett népiskola kevesebbel is beéri.

Nézetem szerint még kell maradnunk a négy év mellett; szigorúan át kell vizsgálni a négyéves tanfolyam tantervét, s abból minden fölöslegesét ki kell küszöbölni; észszerűbbé kell tenni a képesítő vizsgálatot, s ha azt találnók, hogy a jelöltet ennek letétele után sem lehet azonnal az ifjúságra rászabadítani, akkor szabjunk elébe még egy évet, mely csupán elméleti és gyakorlati pedagógiai képzettségének kiegészítésére fordíttassék.

Nagyon is meglátszik a tanterven, hogy tanárok készítették: a szaktárgyakat kiosztották az egyes szakembereknek, s azok a maguk tárgya iránti köteles szeretetüket és lelkesedésüket belevitték a tantervbe gyepelő nélkül. Az egyes tárgyakban megvan az észszerű haladás, de az egyes évfolyamok egybekapcsolása hiányzik. Így került pl. a fizika az V—VI. osztályba, holott rajta épül fel az I. osztálynak meteorológiája, a II. osztálynak fizikai földrajza, az I. osztálynak szeretlen és a III. osztálynak szerves kémiaja. Így történhetik meg, hogy az I. és II. osztályban stereometriai előismeretek nélkül tanulnak csillagászati földrajzot. Valóságos önámítás, ha hat éven át heti két óra alatt a jelöltet annyira akarják vinni, hogy gyakorlatossága legyen a német nyelvben, szóban és írásban, a német szépirodalom főbb remekeit megismerhesse, a német pedagógiai irodalom olvasásához szükséges nyelvi ismereteit megalapozza s a direkt módszert gyakorlati úton elsajátítsa. Szegény preparandista, aki magyar tanító akarsz lenni, s a német szót először a képzőben szűrőd a füleden keresztül kemény magyar koponyádba! Hát- térbe szorul a tantervben a történelem is, melyre az I—V. osztályban 10 óra jut, amiből a különálló hazai történelem csak négy órát kap. Ha magyar tanítókat akarunk nevelni, akkor ez nem maradhat így.

Le kell tennünk arról a torz gondolatról, hogy nem is első minőségű tanulóanyagból elméleti szempontból polihisztorokat, gyakorlati szempontból pedig ezerestereket neveljünk. Az a tanterv, amely ezt meg akarja valósítani, a papíron marad, elkapatott, önhitt és dilettáns tanítókat fog nevelni; ilyenekre pedig nincs szükségünk.

Végül még egy szót a polgári képzőkről.

A polgári iskolai tanárnak nagyobb elméleti képzettséggel kell rendelkeznie, mint a néptanítónak. A hat évfolyam elvégezte után az okleveles tanítót a polgári képzőnek III. évfolyamába akarják bocsátani, erős kiválogatás után. Ez a kiválogatás a tantervi különbözet számonkérését jelenti, s ha szigorú, akkor az átlépést lehetetlené teszi. A törekvés a jövőben majd arra irányulna, hogy a főiskolákká fejlesztett képzők, egy VII. évfolyammal kibővítve, polgári iskolai tanárokat képezhessenek, ami a polgári iskolai tanárok színvonalának lesüllyesztését jelenti. Ez sem kívánatos.

Van egy gyakorlati nehézség is: az autonóm felekezetek képzőinek állásfoglalása, mely az egész ügyet a feje tetejére állíthatja.

Mindezek bölcs mérsékletre intenek s amellett szólnak, hogy ne csináljunk újat, hanem javítsuk meg a meglévőt.

VI. *Frank Antal*: Felszólalásomnak gerincéül a nevelés kérdését tekintem, tantervi vonatkozásban. Egyik hozzászóló szerint a fegyelmélettség, tisztelettudás, a nevelésügyért való lelkesedés erényei a fiatalabb tanítói nemzedékben ritkábban találhatók meg, mint az idősebbekben. Nem tehetem magamévá ezt a felfogást, bár a magam részéről is megállapítom, hogy a nevelés körül fogyatkozások vannak. Nézetem szerint ezeknek okai a következő körülmények lehetnek: 1. Nem foglalkozunk, de nagyobbára nem is foglalkozhatunk annyit a növendéknek lelki sajátosságával, lelki alakulásával, amennyire szükség volna. 2. A túlterhelés folytán minden tanár idegesen végzi munkáját; siet, hogy elvegezze az anyagot; így nem ér rá arra, hogy a növendéknek erkölcsi életét is gondozza; nem jut idő arra, hogy növendékében egységes embert lásson. 3. A régi tantervben az erkölcsnevelés közvetlen tényezői kimaradtak a neveléstani részből. 4. Art az egységes nevelésnek az is, hogy a pedagógia sokak szemében elvesztette hitelét, vagy legalább is nagyon leszállt az értéke. Természetesen ennek is megvannak a maga okai, amelyeknek fejtegetése nagyon messzire vezetne. 5. Végül rossz szolgálatot teszünk a nevelésügynek, ha az erkölcsi botlások jelentőségét lebecsüljük.

E negatív megállapítások után azt akarom vizsgálni, mit lehetne tenni a nevelésnek megjavítása érdekében.

Az első feladat az, hogy a kereteknek hat évre bővítésével kiküszöböljük a lehetetlen túlterhelést, a nyomában járó felületességet, a vele kapcsolatos, de nevelési szempontból káros intellektualizmust. Csak a hatéves keretben tudjuk a leendő tanítót olyan erővel felruházni, amelyekkel a népnevelésnek napjainkban nehezebbé vált feladatait (szélesebbkörű választójog helyes gyakorlása, erkölcsi lazaság megszüntetése, népfőiskolai tevékenység, többtermelés stb.) sikerrel oldhatja meg.

A növendéknek figyelmét re csak a természet, költészet, történet stb. felé fordítsuk, hanem arra kell törekednünk, hogy saját lelkét is tanulmány tárgyává tegye. Rendszeres önvizsgálat útján jusson önismeretre; önismeret alapján tereljük az önnevelés útjára. A növendékek lelki élményein kívül beszélgetni kellene olyan olvasmányokról, amilyenek Foersternek *Lebenskunde* c. munkájában foglaltatnak. E tanulmánykört önneveléstan címen állítanám be a tantervbe. Ez volna a vallástannak leghathatósabb támogatója.

A tanítóképző-intézeti tanárság örömmel vette tudomásul, hogy a Társaságnak elnöke — bizonyos feltételekkel — a hat év alapjára helyezkedett, hogy a jóakarát hangján szólott hozzá a kérdéshez és bő teret engedett a megvitatásra. Ami pedig a tagolás kérdését illeti, azt nézetem szerint úgy lehet közelebb hozni a Tanítóképző-intézeti Tanács Orsz. Egyesülete többségének nézetéhez, ha az elnök úr javaslata értelmében nem merev elválasztásra gondolunk. Ennek egyik megnyilvánulása a ránevelésnek az alsó tagozatban való biztosítása. A ránevelés szolgáltatában állna többek között a fentebb említett önneveléstan, valamint a III. és IV. évfolyamban a megbeszéléssel kapcsolatos hospitálás.

Ha a nevelés gondolatát nyomon követjük, meg kell állapítanunk, hogy nemcsak azt akarjuk, hogy a növendék önismerethez jusson, rá-

térjen az önnevelés útjára, hanem arra is képesíteni akarjuk a leendő tanítót, hogy ilyen lelki folyamatokat indítson majd meg tanítványainak lelkében. Azért szükségesnek tartom, hogy az etikából felvett anyagnak egyik része a nevelés tanba tétessék át. A tanítóképző-intézetben nem annyira arra van szükség, hogy megtanuljuk az erénynek meghatározását és osztályozását, mint inkább arra, hogy a növendékek egyrészt ezek szerint éljenek, másrészt elsajátítsák az ezekre való nevelésnek a módját. Ha Herbart szavaival akarnék élni, azt mondanám, hogy a nevelés tanban nemcsak a *Regierung*, hanem a *Zucht* is szükség van. Az etikának többi részét a filozófiai alapkérdések során tárgyalnám.

Most nézzük meg az anyag mennyiségét a nevelés szemüvegén át. Jelenleg az anyagnak olyan nagy mennyiségével állunk szemben, hogy a tanári szobánkban hallható beszédekből majdnem az a felfogás szűrhető le, hogy az a jó tanár, aki a szegény növendékeken megkönnyörülve minél kevesebbet tanít. Ezt a tanulást a következő tantervben okvetlenül gyümölcsöztetnünk kell. Ennek a tapasztalatnak értékesítéséről pedig csak akkor beszélhetünk, ha a nagy lelkesedéssel összehordott anyagot csökkentjük. Az új tantervbe felvett anyagot épen úgy nem lehet hat év alatt elvégezni, mint a régit négy év alatt. A csökkentést két szempontból végezhetjük. Egyrészt el kell hagynunk a feleslegesen ismétlődő anyagot, másrészt azt az anyagot, amelynek felvételében túllóttunk a célon (pl. a rengeteg irodalmi olvasmányt, a trigonometriát stb.). Felesleges pl. a számtani alpműveletek ismétlése. A növendéknek a saját mennyiség-tudása szempontjából nincsen szüksége arra, hogy tanulja: összeadni annyit tesz, mint... A népiskola szempontjából sincsen szükség erre, mert a népiskolában nem ilyen szabályokra tanítjuk a gyermekeket, hanem arra, hogy tudják, mennyi $2+3$. Nézetem szerint a Magyar Pædagogiai Társaságnak állást kell foglalnia az értelemnek ismeretekkel való túltömése ellen. Nem a mérhetetlen tárgyi ismeretben van az embernek az értéke, hanem abban, hogy ha kevesebb is a tárgyi ismerete, egészséges legyen a gondolkozása, akarati élete és érzélemlága.

Ha a filozófia történetének kérdését nézem a nevelés szempontjából, akkor arra az eredményre jutok, hogy a filozófia története helyett filozófiai alapkérdéseket kellene tárgyalni. A tanítónövendéknek nincsen szüksége arra, hogy Spinoza, Leibniz stb. rendszerének teljességét ismerje; viszont tapasztalatból tudom, hogy az ifjúság érdeklődik filozófiai alapkérdések iránt. A filozófia történetének tanulása a homogén gátlás főrvénye folytán nehezebb, mint az alapproblémákkal való foglalkozás. A filozófia története nem biztosítja annyira valamenynyi fontos filozófiai alapkérdésnek fejtegetését, mint ha csak az a célunk, hogy ilyen kérdéseket tárgyaljunk. A filozófia története fonalán meghatározott problémáknak sokféle megoldását adjuk, ezek a növendék lelkében diszsonanciát támaszthatnak; a különböző rendszerek esetleg nem tudnak a növendék lelkében egységgé olvadni. Viszont a filozófiai alpproblémák egységesebb világmagyarázatot nyújthatnak.

Az órákra nézve az a megjegyzésem, hogy a pedagógiára szánt órák száma kevés; nem jut eléggé kifejezésre a szakiskolai jelleg. Viszont az óráknak teljes száma nagy. Nézetem szerint a növendék részére minden délutánt szabaddá kellene tenni, azért egy osztály óraszámát nem lehet több 30-nál.

Egyik hozzászóló szükségesnek tartja a tanítóképző-intézet és a népiskola kapcsolatát. Ezt a tanítóképző-intézeti tanárság is rendkívül fontosnak tartja. A szorosabb kapcsolat megteremtésére bizonyos mértékű felügyelet gyakorlása látszott előtünk legalkalmasabbnak. Azért emlékirattal fordultunk a miniszter úrhoz és azt kértük benne, hogy a tanfelügyelő hatásköre alatt tanítóképző-intézeti tanárokat bizzanak meg az intézet környékén levő népiskolák felügyeletével. Ugy érezzük, ez gyümölcsözőleg hatna mind a tanítóképzésre, mind a népiskolára.

Felszólalásomat aztal fejezem be, igyekezzem a tanítóképzés számára olyan tantervet alkotni és a megreformált intézetben olyan nevelői szellemet meghonosítani, amely elsősorban a becsület és szilárd akarat kifejlésére irányul.

VII. *Scherer Sándor*: A sok évi háború és veszedelmes társadalmi forrongás után közoktatásügyi kormányunk első és kétségkívül igen helyesen felfogott feladatának tartotta azt, hogy emelje a népnek közműveltségét és evégett a tanítók kiképzésének idejét legalább két évvel megtoldja. Emaz általános szempont mellett számos belső és külső ok kényszerítette a kormányt erre az elhatározásra.

1. Belső okok: Az. 1911/12. évben életbeléptetett tanterv a jövő tanítói nemzedékkel szemben támasztott követelmények kielégítésére a négyévfolyamú képzőknek heti óraszámát 36—36-ban állapította meg. Bár ez az óraszám jóval nagyobb volt, mint a többi középfokú fiú- és leányiskola osztályainak heti óraszám, idővel mégis szaporítani kellett, mert részint a multból eredő, részint a közvetlen jelenben felmerült kívánalmak még 36-on túl is megkövetelték az ifjúság heti elfoglaltságának növelését. A 36 órához később mindenütt hozzájárul heti 1 óra vallásgyakorlat, 1 óra önképzőkör, 1 óra ifjúsági daloskör vagy zenekar, 1 óra közgazdaság- és társadalomtan, 1 óra nemzetiségi nyelvtanítás, 1 óra egyházi zene, 2 óra játékdélután, 2 óra katonai fegyvergyakorlat, 1 óra népiskolai ifjúsági egyesület, azaz 9—10 óra, s ezzel a növendékeknek, köztük a 15—16 éves leánytanulóknak heti óraszám is 44—45-re emelkedett. E nagy óraszám miatt csakis a legjobb internátussal kapcsolatos tanítóképzők felelhettek meg a tanterv követelményeinek; a hétnek minden napjára jutó 7—7 órai lekötöttség azonban még itt is veszélyeztette az ifjúságnak egészségét.

A tanterv anyagának feldolgozására tehát hiányzott a fizikai idő, s ehhez még a szó szoros értelmében vett belső fogatkozás is hozzájárult. A lelki gazdagodás folyamata ugyanis nemcsak a benyomások szakadatlan láncolatának és tömegeinek felfogásából áll. A szerzett ismereteknek iskolánkívüli asszociációjára, elrendezésére, új képzetalakulatok megteremtésére, elmélkedésekre és következtetésekre van szüksége a tanulóknak. Ily szubjektív lelki életre azonban egyáltalában nem maradt idő, következésképp a tanuló a legjobb esetben is csak lecketanulásra szorítkozhatott. Lelkében nem is jelentkezhetett az a szellemi vágyakozás, hogy tehetségeinek és hajlamainak megfelelően önként is elmélkedjék valamely problémának feldolgozásáról, a legjobb szándékkal sem vonulhatott a magábaszállás, az önművelődés csendes és zavartalan berkeibe. Ifjaink tanultak és tudtak is a vizsgálatokon, de hiányzott lelkükből az a belülről kifelé ható vágy és akarat, mely a további tanulmányozásra, fogalmazásra, olvasmányokra, kutatásokra, mindenkori hűséges és példás előkészülésre serkentette volna őket. Amelyik tanító a nevelőintézet

küszöbének átlépésével nem tér rá azonnal a továbbképzés, az önművelődés emelkedő útjára, annak fizikai élete lehet hosszú, de lelki világának fénye és napja csakhamar elborul, elveszti világító és növelő erejét. Ezért meg kell adnunk az időt és az alkalmat arra is, hogy ifjaink lelki megérése az önkéntes és örömmel járó továbbképzés szellemi szintjára emelkedjék.

Hosszabb fejtegetést mellőzve csak azt kívánom kiemelni, hogy bármely 20 éves fiú vagy leány mennyivel gazdagabb elmével, nagyobb jellemérvél és a jóban való fokozottabb állhatatossággal lép ki az életbe, mint azok, akiket az iskola küszöbéről már 18 éves korukban elsodort az élet árja a kenyérkereset tuskés mezejére.

2. Azok a külső okok pedig, amelyek az ifjú tanítónövendéknek 14—20 éves koráig való céltudatos és egységes kiművelését követelik, a következők: A népiszkola a nemzetenvelés munkájának csupán bevezető részét végzi. Megadja a nélkülözhetetlen ismereteket és ügyességeket, lerakja a keresztény erkölcsi jellem alapját; azonban nem adhatja meg a szilárdságot és kitartást a polgári erények hűséges gyakorlásához. Erről az ifjúkorban és a férfikor kezdetén lévő új magyarság lelki művelésével kell gondoskodnunk. E feladat a lelkesen kívül ismét csak a tanítóra vár. Az ifjúsági egyesület irányítása és oktatása, többtermelés, gazdasági oktatás, szövetkezeti ügyek, a népegyetem, népakadémia intézményei, a testnevelésnek legújabb szervezete falun és városban és ezzel kapcsolatban a honvédelemre való előkészítés csak a tanítóknak lehet feladatuk.

Tárgyalásom fogyatékos volna, ha a hatévfolymú tanítóképzés kérdésének fejlődéséről nem emlékezném meg néhány szóval. A Közoktatási Tanácstól kidolgozott és az 1911—12. évben kiadott, négy évre szóló tanításterv megjelenése után azonnal elhangzott az a vélemény, hogy a tantervben csoportosított ismeretanyag sok, a pedagógiai gyakorlat pedig több időt követel. A tanítóképző tanárok egyesületének közlönyében igen sűrűn találkozunk hasonló értelmű kívánalmakkal. Fináczy Ernő egyetemi tanár már 1912-ben jelezte, hogy a tantervi anyag az intézetnek hat évré való kifejlesztésével fog együtt járni. Újabb időben Neményi Imre ny. államtitkár *Nemzeti kultúránk jövő útjai* című füzetében kijelentette, hogy nem szabad 18 éves fiúkat és leányokat rászabadítani a népiszkolai tanulókra; ezért a tanítóképzők kifejlesztése elhalaszthatatlan. Kornis Gyula egyetemi tanár mind a hazai iskolaszervezetről írt értekezésében, mind *Kulturpolitikánk irányelvei* című mélyreható fejtegetéseiben halaszthatatlannak mondja az intézetek kiépítését. Mindezek mellett a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete lankadatlan buzgalommal folytatta a hat évet előkészítő tantervi munkálatokat. Eme sokoldalú és széles alapon folytatott előmunkálatok után a vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyházi főhatóságok illetékes tényezőinek és számos pedagógusnak többszöri meghallgatása után kiadta a hatévfolymú képzés Szervezeti Szabályzatát és ennek kíséretében az új intézmény I. osztályának tantervét. Ezzel a reform most már a tanítóképzők szűkebb körén kívül az egész tanítóságban általános és mélyreható érdeklődést keltett.

Nemcsak szükségesnek, hanem feltétlenül megokoltnak is kell mondanunk a hazai tanítóképzés reformját azon élénk mozgalmak alapján, amelyek ez idő szerint külföldön észlelhetők. Németországban arra

törekednek, hogy a tanítóképzés ezentúl az egyetemen szervezett 3—4 évi pedagógiai tanfolyamon történjék s a tanfolyamra csupán gimnáziumi, reáliskolai vagy reálgimnáziumi érettségi vizsgálatot tett jelölteket vegyenek fel. Német-Ausztria hasonló módon szervezi át a tanítóképzést; Csehszlovákia is középiskolai érettségét követel a tanítói pályára készülő jelentkezőktől. Ily körülmények között Magyarország sem maradhat meg a keleti államok alsóbb szintjáján, minékünk is sürgős kötelességünk a megindított reformnak tervszerű folytatása.

Több oldalról felmerült amaz aggodalom, hogy a hat évfolyam a tanítóképzőknek elnéptelenedésével járhat együtt. Ez a jelenség nem lenne meglepő, mert az 1884. évben szervezett IV. osztállyal kapcsolatban is észlelni lehetett a jelentkezők számának csökkenését, de csakhamar bekövetkezett az az idő, amikor a fiúintézetek osztályai is teljesen benépesedtek. A vidéki tanítóságnak megjavult anyagi helyzete, javadalmuknak a többi hasonló képzettségű tisztviselőkével való kiegyenlítése kellőképen kezeskedik arról, hogy a magyar ifjúság a hatéves képzés idején is megfelelő számban fog vállalkozni a tanítói pályára.

Áttérek mármost az új tantervjavaslat taglalására s ennek folyamán különösen a négy és hat évfolyam összehasonlítása lesz feladatomban.

Aki a kétféle tanterv általános óratervét beható figyelmére méltatja, csakhamar arra a meggyőződésre jut, hogy az új tanterv tulajdonképpen szükségszerű és észszerű továbbfejlesztése az egy évtizeddel ezelőtt kiadott és az Orsz. Közoktatási Tanácsban elkészült tantervnek. Fontos különbség a kettő között a heti órák számának 32-re való csökkentése, az időközben különböző miniszteri rendeletek alapján tanított szociológia beiktatása, a pedagógia elméletének és gyakorlatának elmélyítése, amint a tanítóképző-intézet szakiskolai jellege elkerülhetetlenné tette.

Részleteiben kiemelve az eltéréseket, elsősorban meg kell emlékeznem a vallásról. Az új tanterv értelmében a jövő tanítói nemzedék nem négy, hanem hat éven át részesül vallásoktatásban, tehát 18. életévén túl még két éven át, azaz 20 éves koráig folytatja a rendszeres vallásgyakorlatokat, ez pedig kétségtelenül nagy mértékben fokozza a tanító hitéletének erősségét, jobban képesíti a tanítót a hit- és erkölcsstan oktatására és szilárdabb vallási közösséget teremt az egyház és az iskola pedagógusai között. Eszerint jelenlegi iskolai szervezetünkben csakis a tanítóképzőt látogató 18 évnél korosabb ifjúság részesül rendszeres vallásoktatásban.

A pedagógiai tárgyak tantervében igen fontos a változás. A teljes óraszám (32) s az anyagnak részletei erősebben kiemelik a szóban forgó intézeteknek szakiskolai jellegét. Eme vonás megfelel a közoktatási alaptörvény megalkotása óta kiadott hat tantervből kitétsző pedagógiai oktatás fejlődésének, a mai pedagógiai és bevezető filozófiai oktatás kívánalmainak és a minden oldalról hangoztatott gyakorlati követelményeknek.

A pszichológiai oktatást a növendék két évvel később kezdi és a filozófiai bevezetésnek eme részletét kiegészíti logikával és etikával.

Új továbbá e téren a gyermektanulmányának beillesztése és a neveléstörténetnek a filozófiatörténettel való kapcsolata. Tanítási gyakorlatra a tanításterv heti 13, a pedagógia elméletére és gyakorlatára tehát összesen 32 órát juttat.

A közismereti tárgyak közé felvétellett a közgazdaságtan és társadalomtan, a gyakorlati tárgyak ellenben némi korlátozást szenvedtek.

Az előadottak nyomán megállapítható, hogy az új javaslat kiváló figyelemmel gondoskodik arról, hogy a népiskolai tanítók közismereti tudását a kor kívánalmainak megfelelően kiegészítse, módszerszabványukat fokozza és mind a tudományos, mind a pedagógiai továbbképzésre hatékonyabban előkészítse őket.

VIII. Kovács János: A vita a tanterv kérdéséről indult meg, de egy szervezeti kérdés körül forgott, hogy t. i. a hatévnyolc éves tanítóképzés egységes tanfolyamban történjék-e (ehhez van készítve a tantervjavaslat), vagy pedig tagozódjék 4 + 2 évre, amint az elnök úr javasolta. Ennek a szervezeti kérdésnek eldöntése feltétele annak, hogy a tantervet egyáltalában tárgyalni lehessen. Az eredmény felé ez az első, elmulasztathatatlan lépés. Az egész tárgyaláson jelen lévén, a felszólalónak az a benyomása, hogy éppen ebben a döntő kérdésben a vitát máris eredményesnek lehet mondani.

Vele együtt sokan vannak ebben a Társaságban olyanok, akik áthatva attól a vágytól és törekvéstől, hogy tanítóképzésünk fejlesztésék és alaposabbá tétessék, mégis aggodalommal fogadták az egységes tanfolyamú hatosztályos tanítóképzés tervét. Az életben kialakult egészségesebb szervezeti kapcsolatok megbolygatását s ezáltal a zavartalan fejlődés lehetőségének meggátolását látták benne. Akkor az elnök úr javaslata feltűntette azt a lehetőséget, miképpen lehet az értékes kapcsolatok fenntartásával is megvalósítani az alaposabb tanítóképzést. Ezt a javaslatot nemcsak az aggodalmaskodók fogadták örömmel, hanem — és ebben van a vitának eredményessége — az eredeti terv hívei sem fogadták kedvetlenül, sőt többen megnyugvásukat fejezték ki.

Azzal a többektől fölvetett aggodalommal szemben, hogy ilyen szervezés esetén a tanulók túlságos számmal fognak a polgári képzőkbe tódulni, csak röviden kíván rámutatni arra, hogy a polgári képzőkben a szigorú *numerus clausus* kezdet óta megvolt, másfelől arra, hogy a tanítójelölteknek a második tagozatnak két évét be lehet és be kell majd számítani szolgálati idejükbe.

IX. Geöcze Sarolta: A tanítóképzés szintájának emelése s ezzel a műveltségbeli fölény biztosítása ma a területi épség kérdése is. Ennek legerősebb jogcíme a műveltségbeli fölény.

De szükség van rá nemzeti szempontból azért is, mert a mult mulasztásait kell pótolnunk. Ma a falu műveltségének emelése elismert elsőrendű nemzeti érdek. Erre a feladatra azonban nem éretlen ifjak, hanem alapos műveltségű, felelősségüknek tudatában levő, egész emberek kelleneek.

Azonban a világnak mai forrongásával szemben az élet a népnevelőt új feladatok elé állította, s ezekre rá kell nevelni. Oly társadalomgazdaságtani tudást kell neki nyújtani, amelyre a multban nem is gondoltunk. A képzőknek eddigi szervezete ezt a feladatot nem bírja el, de nem bírja el a 18 éven aluli ifjú sem. Ahhoz már érettebb gondolkodás kell. Ezt érzik ma már minden országban. A nemzetközi világáramlattal szemben pedig a nemzeti államokat csakis a nemzeti műveltségnek tudatos kifejlesztése védheti meg. A mi helyzetünk pedig ma talán még nehezebb, mint más nemzeteké. Minekünk a mi fejlett nemzeti műveltségünkkel elszakított véreinket is magunkhoz kell vonzanunk.

X. *Fináczy Ernő* elnök a kérdést sokféle oldalról megvilágító és tanulságos felszólalásokat összefoglalva, azt javasolja, hogy a Társaság a vitának eredményeképen a következő felterjesztést intézze a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez:

1. A Magyar Pædagogiai Társaság tényként megállapítja, hogy a hatosztályú tanítóképző-intézet abban az alakban, amint azt a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete megállapítja, nem illeszkedik bele köznevelésünknek, különösen pedig népoktatásunknak szervezetébe, nevezetesen: beleütközik a polgári iskolai tanárképzés rendjébe.

2. A Társaság jelen volt tagjainak egy része úgy nyilatkozott, hogy az 1. pontban jelzett okból, azonkívül az új szervezet súlyos pénzügyi következményeire való tekintettel, melyeket a tanítói fizetések szükség-szerű emelése és a hitfelekezeti képzők nagyobb arányú segítése fog előidézni, nemkülönbön figyelemmel a még mindig meg nem szilárdult közállapotainkban rejlő akadályokra, úgyszintén azon körülményre, hogy a jövő népiskola szervezete még nem ismeretes: az egész intézkedés hatályon kívül helyeztessék és a tanítóképző-intézetek — esetleg a felvételi kor határának kitolásával — négyosztályú szervezetökben visszaállíttassanak, de tantervök, mely mennyiség és minőség tekintetében túlságos követelményeket támaszt, alapos revízió alá vétessék.

3. A felszólalók nagyobb része (még pedig azok, akik a hat osztályt, s részben azok is, akik a négy osztályt pártolják) arra az esetre, ha a miniszter a hatosztályú szervezethez továbbra is ragaszkodnék, elvben és általánosságban nem idegenkednék attól a megoldástól, melyet a Társaság elnöke — ugyancsak a négy osztályra való visszatérés lehetlenségének esetére — ajánlott s melynek lényege a következő: A hatosztályú tanítóképző-intézet két tagozatra oszlik, melyek közül az alsó négyosztályú tagozat megadja a tanítói hivatáshoz szükséges tárgyi ismereteket, a két osztályból álló felső tagozat pedig az elméleti és gyakorlati pedagógiai kiképzést. Az első tagozat végeztével a legfőbb tanulmányi körökre kiterjedő szelekcziós (közműveltségi) vizsgálat, a második tagozat végeztével pedig elméleti és gyakorlati pedagógiai vizsgálat tartandó. Azok, akik az első vizsgálatot sikerrel letették, *vagy* folytatják tanulmányaikat két évig a tanítóképző felső tagozatában, *vagy* — szigorú szelekczióval — felvehetők a polgári tanárképzőbe, ahol három éven át szabályszerű módon képeztetnek polgári iskolai tanárokká.

4. A Magyar Pædagogiai Társaság kéri a minisztert, hogy amennyiben a most megindult hatosztályú szervezet eredeti négyosztályú állapotába visszafejleszteni nem kívánja és a 3. pontban jelzett megoldást elvileg helyesli, az Országos Közoktatási Tanácsot, mint erre hivatott véleményező testületet bizza meg azzal, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok bevonásával dolgozza ki az e megoldásnak megfelelő tantervjavaslatot, mert csak a tanterv alapján lehet biztosan megítélni, hogy az ily alapondolat szerint szervezett tanítóképző a méltányosan támasztható elméleti és gyakorlati kívánalmaknak eleget fog-e tenni:

5. A miniszter úr által leküldött tantervet Weszely Ödön egyetemi tanár, a Társaságnak rendes tagja, behatóan megvizsgálván, az ő előadása, úgyszintén több más felszólalás nyomán megállapított, hogy a tantervben — elfogadható és helyeselhető részletei mellett is — számos hiány és fogyatkozás található, miért is a Társaság szükségesnek tartja, hogy amennyiben a miniszter úr e szervezethez és tervhez általánosságban

ragaszkodik, a tanterv alapos revízió alá vétessék, melynek keresztülvitele ugyancsak az Orsz. Közokt. Tanácsnak volna feladata.

XI. *Hidasi Sándor* javasolja, hogy a felterjesztésben a miniszter úrnak különös figyelmébe kellene ajánlani, hogy a képző-intézeteknek ilyen gyökeres reformja, mint a milyenről szó van, az egész népoktatásnak reformjából kiszakítva, egymagában alig valósítható meg biztos kézzel mindaddig, míg a jövő népiskolájának szervezete, tanterve és a tanítókkal szemben a népművelés egyéb terein joggal támasztható követelmények nincsenek megállapítva. Mindenekelőtt meg kell tehát állapítani azt a munkakört, mely a jövő tanítójára vár és csak ha ez pontosan körül van határolva és ha számbavétettek a mai népnevelésnek és népoktatásnak az életben mutatkozó hiányai és jó oldalai mind, csak akkor lehet a tennivalókat tudatosan megállapítani, meghatározni, hogy a képzésre mennyi idő kell és milyen legyen a tanterv. Szükséges ez azért is, mert a képzőnek kell igazodnia az élet által a népiskolával szemben támasztott kívánalmakhoz és nem megfordítva. Enélkül tantervet készíteni annyit tesz, mint azt várni, hogy a népiskolának az életben gyökérrel bíró és az egész országra szóló szervezete alkalmazkodjék a képzőnek elméleti tantervéhez. Az ilyen eljárásnak csak az lenne az eredménye, hogy az így keletkezett reformot csakhamar reformálni kellene.

XII. A Társaság élénk helyesléssel hozzájárul az elnök által bemutatott felterjesztéshez és az elnöknek ahhoz a kijelentéséhez, hogy a *Hidasi Sándor* felszólalásában foglaltakra a miniszter figyelmé külön is felhívassék. Ezek után az elnök köszönetet mond a felszólalóknak, hogy legjobb meggyőződésük szerint igyekeztek előmozdítani a tanítóképzés fontos kérdésének megnyugtató megoldását, és a hozzászólásoknak írásban való beküldését kérve berekeszti az ülést.

Harmadik nemzetközi morálpedagógiai kongresszust tartanak Genfben július 28.—augusztus 1. Úgy értesülünk, hogy ezen a kongresszuson a magyar pedagógusok is képviselve lesznek. Ebben az ügyben a genfi központ ösztönzésére a Magyar Pedagógiai Társaság megtette az előkészítő lépéseket.
